

วารสารศิลปวิทยาการ

FINE ARTS DEPARTMENT NEWSLETTER

ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๓๗ ISSN 0857-572X

อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย

ศรีสัชนาลัยเป็นเมืองโบราณที่มีความสำคัญเมืองหนึ่งในเขตลุ่มแม่น้ำยม บริเวณภาคเหนือตอนล่างหรือภาคกลางตอนบนของประเทศไทย มีกำแพงเมือง คูเมือง โบราณสถานและโบราณวัตถุกระจายอยู่ทั่วไปในเมืองและนอกเมือง ซึ่งแสดงถึงพัฒนาการของชุมชนแห่งนี้มาตั้งแต่โบราณกาล ปัจจุบันยูเนสโกได้ประกาศขึ้นทะเบียนเมืองศรีสัชนาลัยในบัญชีมรดกโลก

เมืองศรีสัชนาลัยมีที่ตั้ง ของชุมชนสำคัญๆ อยู่ ๓ แห่ง คือ ที่ตั้งชุมชนคั้งแม่น้ำยม บริเวณวัดพระศรีรัตนมหาธาตุหรือวัดพระพรางค์ ยังคงมีร่องรอยให้เห็นคือ สันกำแพง ศิลาลง ทางด้านทิศเหนือ และทิศตะวันออก ส่วนทางด้านทิศตะวันตกและทิศใต้ถูกทำลายไปหมดแล้ว ชุมชนแห่งนี้ได้รวมตัวตั้งขึ้นเป็นรัฐขนาดเล็กก่อนการเกิดแคว้นสุโขทัยเรียกว่าเมืองเชลียง เมื่อแคว้นสุโขทัยมีอำนาจขึ้นจึงรวมเอาเมืองนี้ไว้ในอำนาจ ในระยะแรก เมืองนี้มีความสำคัญเทียบเท่าสุโขทัย แต่ในช่วงหลังเป็นเมืองระดับรอง ชุมชนแก่งหลวง คือชุมชนซึ่งต่อมาได้เป็นที่ตั้งเมืองศรีสัชนาลัยมีกำแพงศิลาลงล้อมรอบทั้ง ๔ ด้าน

ภายในตัวเมืองมีเขาย่อมๆ ๒ ลูก คือเขาพนมเพลิงและเขาสุวรรณคีรี ซึ่งสันนิษฐานว่าเมืองนี้คงสร้างขึ้นหรือย้ายมาจากเมืองเชลียงเดิม สมัยสุโขทัยตอนกลางราวแผ่นดินพระยาสิทธิไธและน่าจะเป็นเมืองเดียวกับที่กล่าวถึงในพงศาวดารเหนือว่า **ฤทธิสัชนาลัย** และ **ฤทธิสิทธิมงคล** ให้ **บาธรรมราช** สร้างขึ้น ชุมชนข้างบ้านหม้อ ชุมชนที่ตั้งหลักแหล่งประกอบอาชีพเป็นช่างปั้นหม้อ ไหและภาชนะต่างๆ อยู่ริมฝั่งแม่น้ำยม ตั้งแต่บ้านป่ายางไปจนถึงบ้านหนองอ้อ นับเป็นกลุ่มแรกๆ กลุ่มหนึ่งของผู้อพยพเข้ามาสู่ดินแดนนี้

โบราณสถานส่วนใหญ่ของเมืองศรีสัชนาลัยเป็นศาสนสถานมีโครงสร้างเป็นศิลาแลงที่ตัดมาจากบ่อศิลาแลงธรรมชาตินอกเมือง ฉาบผิวนอกและปั้นแต่งลวดลายด้วยปูน บางแห่งตกแต่งด้วยภาพจิตรกรรมเขียนสีลงบนผนังปูน ซึ่งได้เสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา

โบราณสถานที่สำคัญที่เป็นวัดวาอารามในเขตอุทยานมีอยู่ด้วยกันมากมาย อาทิ เช่น วัดเจดีย์เจ็ดแถวอยู่ทางด้านหน้าวัดช้างล้อม มาประมาณ ๒๐ เมตร หันหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ จัดเป็นโบราณสถานที่มีความสำคัญเป็นอันดับที่ ๑ ของเมืองศรีสัชนาลัย มีเจดีย์ประธานทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ อยู่ในกำแพงแก้ว ด้านหน้ามีวิหารขนาดใหญ่และมีเจดีย์รายรอบ ทั้งอาคารขนาดเล็กแบบต่างๆ ล้อมรอบเจดีย์ประธานและวิหารทั้งหมดจำนวน ๓ องค์ โดยมีกำแพงวัดล้อมรอบอีกชั้นหนึ่ง นอกกำแพงวัดมีโบสถ์และฐานศิลาลงรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดใหญ่ตั้งอยู่หลังเจดีย์ประธานชื่อวัดเจดีย์แถวเป็นชื่อที่ตั้งขึ้นในภายหลัง ดังปรากฏความในหนังสือตำนานเมืองสวรรคโลกว่าเมืองศรีสัชนาลัยเป็นเมืองร้าง เป็นป่ารกมานานนับร้อยๆ ปี หมดคนรู้จักชื่อเดิมของวัด เรียกตามสิ่งที่ปรากฏว่า วัดเจดีย์เจ็ดแถว เพราะมีพระเจดีย์มากนั่นเอง

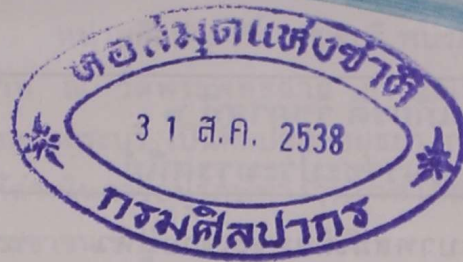

สารกรมศิลปากร

ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๕ พ.ศ. ๒๕๓๗

สารบัญ

สิบทิศ...ศิลปากร	๒
มุมค้นคว้า	๕
จากสนาม..แหล่งโบราณคดีบ้านห้วยกรวด	๗
ชาวรู้...ภาษาวรรณศิลป์ในอดีต	๑๑
บทความพิเศษ...การอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ	๑๘
หนังสือน่าสนใจ...อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท	๒๔

สารกรมศิลปากร

เพื่อเผยแพร่ข่าวสารและกิจกรรมทั่วไปของกรมศิลปากร

ที่ปรึกษา

นายสมคิด โชติภาณุชัย
 นายนิคม มูลิกะคามะ
 นายสาโรช จารักษ์
 นายสวัสดิ์ ปิยะกาญจน์
 นางประกอบ ลาภเกษร
 นายวีระ ไรจน์พจนรัตน์

บรรณาธิการ อำนวยการ

นางสมลักษณ์ เจริญพจน์

บรรณาธิการ

นางสาธิตี ชุ่มวรรณ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นางสาวอารีพร อำนวยกิจเจริญ

กองบรรณาธิการ

นายสมชาย นิเวศวิวัฒน์
 นางสาวกรสวรรค์ มณีवास

นายชัยรัตน์ เลิศรัตนพร
 นางสาวสาธิตี ชุ่มวรรณ
 นางสาวรัตนศิริ สิงห์
 นางสาววันเพ็ญ พรเลิศวดี
 นางสาวกุลทรัพย์ อาลี

ฝ่ายภาพ

นายสิงห์คม บริสุทธิ์
 นางสาวราวีณี แจ่มนาม
 นายรัชชัย รามัญ

ฝ่ายศิลปกรรม

นายชาญณรงค์ คงโกตา
 นางสาวบุณฑริก ยามิ

ฝ่ายจัดการ

นางเพ็ญใจ นุตะศรีนทร์
 นางสุรีย์ หาดผกา
 นางสภารัตน์ ฤทธิรงค์
 นางพรรณิ ศรีคะนอง

นางสาวรัตนภรณ์ มุกนนท์
 นางสาวสิริภร สุทนต์
 นางสาวพรสุรีย์ จุลประสิทธิ์พงษ์

จัดทำโดย

ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์
 สำนักงานเลขานุการกรม
 กรมศิลปากร
 ถนนหน้าพระธาตุ
 กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐
 โทร. ๒๒๔๒๐๕๐, ๒๒๒๐๕๓๔
 โทรสาร ๒๒๒๐๕๓๔

ออกแบบปก

นายรัชชัย รามัญ

ถ่ายภาพ

ราวีณี แจ่มนาม

พิมพ์ที่

บริษัท ประชาชน จำกัด
 โทร. ๒๓๔๒๐๖๒, ๒๓๕๐๓๘๘

วันอนุรักษ์มรดกไทย

การรักษามรดกไทย เป็นการรักษาชาติ

ศิลปากร

สาธิตี ชุ่มวรรณ

เฉลิมพระเกียรติ รัชกาลที่ ๖ เปิดพระบรมราชะประทรรศนีย์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมารเสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ ทรงเปิดพระบรมราชะประทรรศนีย์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ หอวชิราวุธานุสรณ์ ในวันพุธที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๓๗ เวลา ๑๕.๐๐ น.

พระบรมราชะประทรรศนีย์

พระบรมราชะประทรรศนีย์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (The Royal Exhibition of King Vajiravudh) คือการจัดแสดงพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจ ในด้านต่างๆ ที่ทรงริเริ่มและพัฒนาชาติไทย โดยการสร้างพระบรมรูปหุ่นขี้ผึ้งและจัดแสดงภาพถ่าย ภาพวาดและอุปกรณ์อื่นๆ ประกอบ ตามลำดับความสำคัญของพระราชกรณียกิจต่างๆ ซึ่งรวม ๑๒

เรื่อง ดังนี้ เสวยราชสมบัติ ทดเทียมประเทศอารยะ นำชัยชนะสู่สยาม ความเป็นไทยรำลึก ช่อมัสสิกัตตรู ให้สู้และอดทน อบรมคนแต่เยาว์วัย ปลุกฝังนิสัยโดยการสอน ให้ละครช่วยอบรม เกิดอุดมศึกษา ทดลองประชาธิปไตย และทรงนำไทยให้รุ่งเรือง

กระทรวงศึกษาธิการและกรมศิลปากร ร่วมกับมูลนิธิพระราชนุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมราชูปถัมภ์ จัดพระบรมราชะประทรรศนีย์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้น ณ หอวชิราวุธานุสรณ์ ในบริเวณหอสมุดแห่งชาติ ท่าवासกรี เพื่อรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อชาวไทย และเพื่อให้เยาวชนได้ศึกษาประวัติศาสตร์ของชาติไทยในยุคสมัยของพระองค์ โดยจะเปิดให้ประชาชนเข้าชมฟรีได้ตั้งแต่วันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๓๗ ถึงเดือนธันวาคม ๒๕๓๗ ในวันเวลาราชการ หยุดวันเสาร์ อาทิตย์ และวันนักขัตฤกษ์ หลังจากนั้นจะเก็บค่าเข้าชม ซึ่งจะแจ้งให้ประชาชนทราบต่อไป

กระทรวงวัฒนธรรมและสารนิเทศ เวียดนาม เยือนกรมศิลปากร

ฯพณฯ นาย Luu Tran Tieu รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงวัฒนธรรมและสารนิเทศเวียดนาม และคณะผู้บริหารระดับสูง รวม ๕ คน เข้าเยี่ยมชมการดำเนินงานของกรมศิลปากร เมื่อวันพุธที่ ๙ กันยายน ๒๕๓๗

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงวัฒนธรรมเวียดนาม
เยี่ยมชมกรมศิลปากร

การเดินทางมาเยือนประเทศไทย ของคณะ
ฯพณฯ นาย Luu Tran Tieu รัฐมนตรีช่วยว่าการ
กระทรวงวัฒนธรรมและสารสนเทศ เวียดนาม และ
คณะตามคำเชิญของกระทรวงต่างประเทศระหว่าง
วันที่ ๗-๑๔ กันยายน ๒๕๓๗ เพื่อพบปะหารือ
และแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นกับบุคคลระดับสูงและ
ดุษฎีบัณฑิต วัฒนธรรมและสารสนเทศของไทยนั้น
คณะรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงวัฒนธรรมและ
สารสนเทศเวียดนาม ได้เข้าเยี่ยมชมการดำเนินงาน
ของกรมศิลปากรด้วย โดยเน้นเรื่องการเรียนการ
สอนนาฏศิลป์และดนตรีในวิทยาลัยนาฏศิลป์ ของ
กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ

นายสมคิด โชติทวณิชย์ อธิบดีกรม
ศิลปากร กล่าวว่า ในโอกาสนี้คณะผู้บริหารของ
กรมศิลปากร ได้ร่วมกันต้อนรับและชี้แจงถึงการ
ดำเนินงานของกรมศิลปากร และร่วมปรึกษาหารือ
ในเรื่อง แผนงานความร่วมมือทางวัฒนธรรมกับ
ประเทศเพื่อนบ้าน ของกรมศิลปากรในส่วนที่
เกี่ยวข้องกับเวียดนาม และการจัดประชุมผู้บริหาร
ระดับสูงด้านวัฒนธรรมของประเทศในภูมิภาค
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนบน อันได้แก่
สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม สหภาพพม่า สาธารณ-
รัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กัมพูชา และไทย
ซึ่งในเดือน ตุลาคม ๒๕๓๗ จะมีการประชุม

ในระดับปลัดกระทรวงและอธิบดี โดยเชิญ ผู้แทน
ประเทศละ ๓ คน เข้าร่วมประชุมเพื่อวางแผน
ทางความร่วมมือทางวัฒนธรรมของประเทศทั้ง ๖
ต่อไปในอนาคต และประมาณต้นปี ๒๕๓๘ คาด
ว่าจะประชุมในระดับรัฐมนตรีเพื่อกำหนดนโยบาย

พบรอยพระพุทธรบาทสมัยพระเจ้าเสือ

หน่วยศิลปากรที่ ๑ ลพบุรี พบรอยพระพุทธร
บาท ณ วัดพระพุทธราย อำเภอเมืองสระบุรี
จังหวัดสระบุรี เป็นศิลปะสมัยอยุธยา กรมศิลปากร
ให้ดำเนินการอนุรักษ์ทางวิทยาศาสตร์ และให้
ประชาชนเข้าสักการะตามปกติ

นายสามารถ ทรัพย์เย็น หัวหน้าหน่วย
ศิลปากรที่ ๑ รายงานว่า เมื่อเร็วๆ นี้ ในขณะที่
ขุดค้นส่วน กำแพง สรุตศักดิ์ก่อสร้างดำเนินการ
บูรณะเจดีย์ทรงมณฑป สมัยสมเด็จพระเจ้าเสือ

รอยพระพุทธรบาทพระเจ้าเสือ

แห่งกรุงศรีอยุธยา ณ วัดพระพุทธรูป อำเภอมืองสระบุรี จังหวัดสระบุรี เจ้าหน้าที่ได้เคลื่อนย้ายรอยพระพุทธรูปมาจำลองภายในมณฑปออกไปให้พื้นที่บริเวณเพื่อการประกอบนักร้านภายในปรากฏว่าพื้นใต้พระพุทธรูปเป็นรูปทลายหายากๆ เมื่อเปิดกวาดจึงพบว่า เป็นรอยพระพุทธรูปแกะสลักบนแท่นศิลา ขนาดกว้างประมาณ ๔๖ เซนติเมตร ขนาดความยาวประมาณ ๒๕๕ เซนติเมตร ตรงกลางพระบาทแกะสลักเป็นดอกจันทน์ ทำเป็นกลีบรวม ๑๒ กลีบ เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๔๖ เซนติเมตร ซึ่งนักโบราณคดีตรวจสอบแล้วพบว่าเป็นศิลปกรรมสมัยพระเจ้าเสือ แห่งกรุงศรีอยุธยามณฑปที่สร้างครอบไว้ก็เป็นสถาปัตยกรรมในสมัยกรุงศรีอยุธยา

นายสามารถ ทรัพย์เย็น กล่าวว่า ในขณะนี้กรมศิลปากร ได้ดำเนินการปรับพื้นมณฑปเดิมที่ทับด้วยปูนซีเมนต์ขัดเรียบ โดยขุดลอกพื้นให้มีระดับต่ำรอยพระพุทธรูปแท่นศิลาที่พบ เพื่อเน้นให้รอยพระพุทธรูปเด่นชัดขึ้นแล้วปรับพื้นมณฑปให้แน่นปูด้วยกระเบื้องดินเผา ในส่วนของรอยพระพุทธรูปนั้น ได้ดำเนินการทางวิทยาศาสตร์เพื่ออนุรักษ์เบื้องต้น และหลังจากดำเนินการบูรณะมณฑปดังกล่าวเสร็จแล้ว ประชาชนก็จะเข้ามาสักการะได้ตามปกติ แต่ไม่อนุญาตให้ประชาชนเปิดทองบนรอยพระพุทธรูปที่พบใหม่นี้

นิทรรศการศิลปกรรมของสองศิลปินจากค่ายจุฬา

ผศ. อธิ คงคล และ ผศ. จิระพัฒน์ พิตรปรีชา อาจารย์ภาควิชาทัศนศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกันจัดนิทรรศการผลงานศิลปกรรม สาขาทัศนศิลป์ ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป์ ถนนเจ้าฟ้า ๖-๓๐ ตุลาคม ๒๕๓๗

ศิลปกรรมของศิลปินค่ายจุฬา

นางสมลักษณ์ เจริญพจน์ หัวหน้าฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ แจ้งว่า ในระหว่างวันที่ ๖ - ๓๐ ตุลาคม ๒๕๓๗ ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป์ มีการแสดงผลงานศิลปกรรม สาขาทัศนศิลป์ ของสองศิลปิน จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผศ. อธิ คงคล และ ผศ. จิระพัฒน์ พิตรปรีชา ในชุด “ศิลปกรรมนามธรรม” (Abstract) ซึ่งจะแสดงถึงงานทางด้านจิตรกรรมและผลงานติดตั้ง (Installation) ร่วมสมัยของศิลปินไทย เป็นภาพเขียนสีน้ำและสื่อครีติก ซึ่งสร้างสรรค์ขึ้นจากประสบการณ์และแรงบันดาลใจจากสิ่งต่างๆ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

ผศ. อธิ คงคล ภาพเขียนสื่อครีติก ที่มุ่งเน้นความงามของรูปร่าง เส้นและสีเป็นสำคัญ อาจารย์อธิ ได้แรงบันดาลใจจากศิลปวัฒนธรรมและศิลปะการเขียนตัวอักษรของจีนที่เขาได้พบเห็นมาจากการเดินทางไปยังประเทศจีน เมื่อปี ๒๕๓๕

ผศ. จิระพัฒน์ พิตรปรีชา ภาพเขียนสีน้ำ และสื่อครีติก แสดงความรู้สึกที่มีต่อโลกภายนอกผ่านสีเส้นรูปทรง และรอบแปร่ง ถ่ายทอดสภาวะจิตที่ปะทะสัมพันธ์กับอารมณ์ และความนึกคิด

มุมนันควา

สาลินี ชุ่มวรรณ

“มุมนันควา” เป็นบริการใหม่ สำหรับนักอ่านทั้งหลาย ที่จะค้นควาหาอ่านหนังสือประเภทต่าง ๆ จากหอสมุดแห่งชาติ ทุกสาขา ในสังกัดกรมศิลปากร ซึ่งขณะนี้กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของไทยหลายสาขาแล้ว ได้แก่ หอสมุดแห่งชาติ ถนนสามเสน กทม. หอสมุดแห่งชาติ สาขาลำพูน สาขาสันทรบุรี สิงห์บุรี สาขาชลบุรี สาขาวัดดอนรัก สงขลา สาขานครศรีธรรมราช สาขาพระนครศรีบุรี เพชรบุรี สาขาประโคนชัย บุรีรัมย์ สาขานครพนม สาขาวัดเจริญสมณกิจ ภูเก็ต นอกจากนี้ยังมีหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก สาขาเชียงใหม่ สาขาจันทบุรี และหอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ รัชกาลที่ ๙ นครราชสีมา หนังสือต่าง ๆ ที่แนะนำใน “มุมนันควา” นี้หาอ่านได้ที่หอสมุดแห่งชาติ ทุกแห่ง

โลกานวัตกรรม

โลกานวัตกรรม โดย สนธิ ลิ้มทองกุล เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงในโลกในภูมิภาคนี้โดยเหตุของการเปลี่ยนแปลงขึ้นมากจากการปฏิวัติทางด้านคมนาคมที่ย่อโลกให้แคบลงกว่าเดิมการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และโทรคมนาคม ในทศวรรษที่ผ่านมาทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ในสังคมอย่างมหาศาลพรมแดนที่เคยเป็นสัญลักษณ์ของการแบ่งแยกชุมชนไร้ความหมายโดยสิ้นเชิง การข้ามรัฐและลดจรั

ของประชาชนและภาคธุรกิจเกิดขึ้นมากจนเป็นเรื่องปกติธรรมดา

ลูกคนเดียวเลี้ยงอย่างไรไม่เป็นปัญหา

ลูกคนเดียวเลี้ยงอย่างไรไม่เป็นปัญหาผลงานของรองศาสตราจารย์ นายแพทย์อัมพล สุอัมพันธ์ ผู้ซึ่งเห็นความสำคัญของปัญหาการมีลูกคนเดียวเป็นปัญหาร่วมสมัยของพ่อแม่ในยุคปัจจุบัน ทั้งมีแนวโน้มว่าครอบครัวที่จำต้องมีลูกคนเดียวจะเพิ่มขึ้นทุกปี ทำให้พ่อแม่เกิดทัศนคติต่อการเลี้ยงลูกอย่างไรให้ถูกต้อง หนังสือเล่มนี้จะอำนวยความสะดวกในการเลี้ยงลูกในทางที่ถูกต้อง และช่วยแก้ปัญหาได้โดยไม่สายเกินไป เลขเรียกหนังสือ ๑๕๕.๔ ๐๕๕๖๖

สมุนไพรในครัว

สมุนไพรในครัว เขียนโดย ศาสตราจารย์ พันตรี คุณหญิงผะอม ปะชะกฤษณะ หนังสือเล่มนี้นำเสนอสมุนไพรที่ใช้กันมากตามบ้านและใช้เป็นประจำ ทำให้ทราบว่าสมุนไพรนั้นๆ ใช้ประกอบอาหารอะไร มีคุณค่าเพียงใด นำไปใช้เป็นยาได้อย่างไร ช่วยรักษาโรคชนิดใดบ้าง เพื่อให้ผู้บริโภคทราบและเข้าใจในการนำไปรับประทานให้ถูกส่วนได้รับคุณค่าทางอาหารครบถ้วนถูกต้อง เลขเรียกหนังสือ ๖๔๑.๓๕๗ ๗๒๕๙๙

ถนนไปสู่สิงคโปร์

ถนนไปสู่สิงคโปร์ เป็นคู่มือการเดินทางฉบับภาษาไทยที่ละเอียดและสมบูรณ์ที่สุดเรียบเรียงโดย ัญญา ผลอนันต์ ให้ข้อมูล ความรู้ รายละเอียด และคำแนะนำต่างๆเกี่ยวกับการทำหนังสือเดินทาง ชื้อตั๋ว จองที่พัก การซื้อของ อาหารการกิน สถานที่ท่องเที่ยว แผนที่ของถนนต่างๆ ในสิงคโปร์ หนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับผู้ที่เดินทางไปสิงคโปร์ เป็นครั้งแรก และให้ประโยชน์แก่ผู้ที่เคยไปมาแล้ว ได้เป็นอย่างดีเลขเรียกหนังสือ ๙๑๕.๙๕๗ ๖๔๖๑๑

ท่องเมืองจีน

ท่องเมืองจีนเป็นผลงานของอำนาจ เจริญศิลป์ กล่าวถึง การเดินทางท่องเที่ยวประเทศจีน ๖ เมือง ได้แก่ เชียงไฮ้ ซูโจว ปักกิ่ง กุ้ยหลิน กวางเจา และฮ่องกง ประกอบด้วยเรื่องราวที่น่าสนใจและ น่ารู้มากมาย อาทิ ยาจีน อาหารจีน ความเชื่อ ประเพณี ความเป็นอยู่ของคนจีน การมีอายุยืน การออกกำลังกาย ตลอดจนสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ ของจีน พร้อมภาพประกอบมากมาย หนังสือเล่มนี้ เป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับผู้ที่จะไปเมืองจีน จะได้ศึกษาหาความรู้เตรียมตัวไว้ก่อนเดินทาง ท่องเที่ยว เพื่อจะได้รับความสะดวกสบายยิ่งขึ้น เลขเรียกหนังสือ ๙๑๕.๑ ๐๖๘๖๓

สนุกกับความเครียด

สนุกกับความเครียด เขียนโดย ดร.ปีเตอร์ แชนสัน ผู้ซึ่งเป็นแพทย์ นักพูด นักเขียน และนัก สังคมสงเคราะห์ เขาเชื่อว่าแม้ชีวิตจะอยู่ท่ามกลาง ความเครียด แต่คนเราสามารถที่จะมีความสุขได้ ทักษะของเขาแตกต่างจากของผู้อื่น เป็นทักษะเชิง บวก แปลกใหม่ และสามารถนำไปใช้ในเชิงปฏิบัติ ได้ หลักการในการจัดการความเครียดในหนังสือ เล่มนี้จะช่วยให้คนทั่วไปมีชีวิตที่ยืนยาว มีความสุข ประสบความสำเร็จและสนุกกับชีวิตได้เต็มที่ เลข เรียกหนังสือ ๑๕๕.๙๐๔๒ ๐๘๕๑๑

คู่มือดูแลสุขภาพหัวใจด้วยตนเอง

คู่มือดูแลสุขภาพหัวใจด้วยตนเอง เป็นหนังสือที่จะทำให้เรารู้ถึงการทำงานของหัวใจ และสาเหตุของการเกิดโรคหัวใจอย่างละเอียด ที่ สำคัญจะกล่าวถึงวิธีป้องกันมิให้เกิดโรคหัวใจ สามารถนำมาปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน และช่วย ให้ระบบร่างกายอื่นๆทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกด้วย เลขเรียกหนังสือ ๖๑๖.๑๒ ๐๖๙๕

แหล่งโบราณคดีบ้านห้วยกรวด

จารึก วิไลแก้ว

ในระหว่างปี ๒๕๒๕ (คศ.๑๙๘๖) ชาวบ้านได้พบโบราณวัตถุประเภทต่างๆ อาทิ เครื่องปั้นดินเผา เครื่องมือหินขัดแบบมีป้า และไม่มีป้า หินลับ และขวานสำริดจำนวนมากระหว่างการขุดในบริเวณริมคลองบ้านนาทางฝั่งตะวันตก เป็นระยะยาว ๗ กิโลเมตร ในเขตตำบลเขาเพิ่ม และตำบลหนองเคี่ยม อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก ภาคตะวันออกของไทย กรมศิลปากร จึงได้ส่งนักโบราณคดีเข้าไปทำการสำรวจและศึกษาในเบื้องต้น และสามารถจัดแบ่งโบราณวัตถุในความครอบครองของชาวบ้านออกเป็น ๒ สมัย คือ

๑. สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ได้จัดแบ่งออกเป็นดังนี้

- ขวานหินขัดแบบมีป้า ทำจากหินไรโอไรติกทัพฟ์, เซิร์ท
- ขวานหินขัด หินไรโอไลท์ (rhyolite), แอนดีไซต์
- หินลับ หินทัพฟ์ (tuff)
- ขวานสำริด หินแอนดิซิติกทัพฟ์ (andesitic tuff)

๒. สมัยประวัติศาสตร์ ได้พบเครื่องปั้นดินเผาเคลือบ และไม้เคลือบจากแหล่งเตาเผาต่างๆ ในประเทศไทย เช่น เตาสุโขทัย เตาสุพรรณบุรี เป็นต้น ซึ่งแสดงถึงการติดต่อค้าขายกันอย่างกว้างขวางในเขตภาคกลาง และภาคตะวันออก

- ส่วนเครื่องมือหินจำนวนมากที่พบนั้น

เป็นปัญหาว่าผลิตจากแหล่งไหนกัน เพราะจากการสำรวจในเบื้องต้นเรายังไม่ได้ข้อมูลมากกว่านี้

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ กรมศิลปากรได้ดำเนินการสำรวจในเขตอำเภอบ้านนา และได้พบหลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญในเขตบ้านห้วยกรวด ตำบลเขาเพิ่ม อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก กล่าวคือได้พบโกลนเครื่องมือหิน (unpolished stone tools) ทัง (anvil) หินลับ (whetstone) สะเก็ดหิน (flake) เศษภาชนะดินเผา (earthenware) และลูกปัดหิน (bead) หินดู (pottery anvil) เป็นต้น กระจายอยู่บนเนินดินบ้านห้วยกรวด

ลักษณะเป็นเนินดินตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของห้วยกรวด และคลองบ้านนา (Latitude ๑๔° ๒๒' ๕๐" north, Longitude ๑๐๑° ๐๖' ๐๖" east) ทางด้านทิศเหนือ ตะวันตกและใต้ล้อมรอบด้วยภูเขาห้วยกรวด นอกจากนี้ยังพบก้อนกรวดหรือหินประเภทต่างๆ ในลำน้ำห้วยกรวด เช่น หินสบู่ควอทไซต์ และหินภูเขาไฟ เป็นต้น อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๓๐ เมตร

ดังนั้นจึงวางผังหลุมเพื่อการขุดค้นทางโบราณคดีขนาด ๓x๓ เมตร จำนวน ๒ หลุมบนเนินดินห้วยกรวด ซึ่งพบว่าลักษณะชั้นดินทางโบราณคดีมีเพียง ๒ ชั้น หนาประมาณ ๕๐ เซนติเมตร แสดงถึงว่ามนุษย์ได้เข้ามาประกอบกิจกรรมการกะเทาะเครื่องมือหินและขัดในช่วง

ระยะหนึ่งเท่านั้น

- ลักษณะพื้นที่ในการทำเครื่องมือหิน มักจะพบโบราณวัตถุเป็นกลุ่มใหญ่ ดังนี้ สะเก็ดหิน (flake) แกนหิน (core) ค้อนหิน (hammer stone) หินลับ (whetstone) เศษเครื่องปั้นดินเผา (earthenware) ลูกปัดหิน (bead) ทัง (anvil) โกลนเครื่องมือหินขัด ในระดับที่ ๑-๔ (๐-๑๒๐ ซม.) นอกจากนี้ยังพบเครื่องปั้นดินเผาประเภทหม้อ และไห ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๑-๓๐ เซนติเมตร ในกลุ่มพื้นที่การงานดังกล่าวด้วย แสดงให้เห็นถึงการกะเทาะขึ้นรูปเครื่องมือหินและขัดเสร็จในบริเวณนี้ ต่อเนื่องจากระดับล่างถึงระดับผิวดิน

กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาที่พบคงจะใส่น้ำ เพื่อใช้ในการช่วยขัดเครื่องมือหิน และน้ำหาได้จาก ห้วยกรวดและคลองบ้านนาทางทิศตะวันตกของ เนินดินราว ๑๐๐ เมตร

โบราณวัตถุสำคัญ

๑. ลูกปัดทำจากแร่ควอทซ์ ขนาด ๑ - ๒.๕ เซนติเมตร

๒. ค้อนหิน ทำจากหินควอทซ์ ขนาด ๖ - ๙ เซนติเมตร

๓. โกลนเครื่องมือหินขัด ทำจากหินสบู่ หินภูเขาไฟ และควอทซ์ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท

๓.๑ แบบไม่มีบ่า ขนาด ๓ - ๘ เซนติเมตร

๓.๒ แบบมีบ่า ขนาด ๒.๗ - ๕ เซนติเมตร

๔. หินลับ ทำจากหินทราย ขนาด ๓ - ๑๘ เซนติเมตร

๕. สะเก็ดหิน ทำจากหินภูเขาไฟ หินสบู่ และควอทซ์ ขนาด ๑.๒ - ๘ เซนติเมตร

๖. แกนหิน เป็นหินภูเขาไฟ หินสบู่และควอทซ์ ขนาด ๕ - ๑๕ เซนติเมตร มักจะมีรูปร่างไม่แน่นอน

๗. ทั้งเป็นหินภูเขาไฟและควอทซ์ ขนาด

๘ - ๑๗ เซนติเมตร ส่วนใหญ่เป็นรูปสี่เหลี่ยม

๘. เครื่องปั้นดินเผา (earthenware)

๘.๑ หม้อมีฐาน ปากผาย ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปาก ๑๓ เซนติเมตร สูง ๑๔ เซนติเมตร ผิวน้ำตาล ไล่สีดำ เนื้อหยาบ มีทรายผสมมาก

๘.๒ หม้อก้นกลม ปากผาย ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปาก ๑๔ เซนติเมตร สูง ๑๔ เซนติเมตร ผิวน้ำตาล ไล่ดำ

๘.๓ ไหก้นกลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปาก ๓๐ เซนติเมตร สูง ๔๐ เซนติเมตร ผิวน้ำตาลไล่ดำ

๘.๔ ไหก้นกลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางปาก ๔๐ เซนติเมตร สูง ๕๕ เซนติเมตร ผิวน้ำตาลไล่ดำ

กลุ่มนี้สามารถผลิตเครื่องปั้นดินเผาได้เอง เพราะเราพบหินตุ้ (pottery anvil) ขนาด ๓ x ๖ เซนติเมตร ในแหล่งด้วย นอกเหนือไปจากการผลิตเครื่องมือหิน แต่น่าสังเกตว่าเครื่องปั้นดินเผา (earthenware) มีปริมาณทรายผสมอยู่มาก ทำให้เครื่องปั้นดินเผาแตกหักเป็นชิ้นเล็กๆ ได้ง่าย เราก็พบเครื่องปั้นดินเผาเต็มไปแต่แตกร้าวทั้งใบ

วัตถุดิบในการทำเครื่องปั้นดินเผาคงจะได้จากแหล่งดินในบริเวณห้วยกรวดและคลองบ้านนา เพราะลักษณะดินมีทรายผสมอยู่มากเช่นเดียวกับเครื่องปั้นดินเผาที่พบ

ส่วนแหล่งวัตถุดิบในการผลิตเครื่องมือหิน เราได้พบหินภูเขาไฟที่ภูเขารอบๆ แหล่ง และหินสบู่ และควอทซ์ ในห้วยกรวด โดยเฉพาะทางทิศเหนือของแหล่งโบราณคดีราว ๓ กิโลเมตร มีแหล่งหินสบู่ขนาดใหญ่อยู่ใกล้คลองบ้านนา และคงไหลมาตามลำน้ำถึงห้วยกรวด ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่ใช้กันในแหล่งนี้ น่าสังเกตว่าหินที่ใช้ทำเครื่องมือเมื่อขัดหรือฝนจะคมมากไม่แตกหักหรือชำรุดได้ง่าย

แหล่งโบราณคดีบ้านห้วยกรวดจึงเป็นแหล่งผลิตเครื่องมือหินขัดที่ใหญ่แห่งหนึ่งในพื้นที่เขตภาคกลางต่อกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยอาศัยวัตถุดิบที่หาได้ในบริเวณแหล่งโบราณคดี นอกจากนี้ยังสามารถผลิตเครื่องปั้นดินเผาได้เอง และรวมทั้งเครื่องประดับประเภทลูกปัด ส่วนแหล่งแร่ควอท์ที่ใช้ผลิตลูกปัดอยู่บริเวณเนินเขาแก้วทางตะวันตกราว ๗ กิโลเมตร

เครื่องมือหินที่ผลิตจากบ้านห้วยกรวดได้ส่งไปยังชุมชนที่ตั้งอยู่ริมคลองบ้านนา ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของแหล่งประมาณ ๔ - ๗ กิโลเมตร อันเป็นที่มาของการพบเครื่องมือหินจำนวนมากในระหว่าง พ.ศ. ๒๕๒๕ (ค.ศ. ๑๙๘๒)

นอกจากนี้ยังพบในบริเวณบ้านหนองไทร เขตอำเภอวิหารแดง จังหวัดสระบุรี ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของบ้านห้วยกรวดประมาณ ๑๐ กิโลเมตร

ความสัมพันธ์กับแหล่งโบราณคดีอื่น

ในแหล่งโบราณคดีโนนหมากมลาย จังหวัดลพบุรี ได้พบหินขนาดใหญ่ใช้บรรจุกบและมิฬปิดจำนวน ๕ ใบ ซึ่งบริเวณนี้เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและแหล่งอุตสาหกรรมผลิตทองแดงและเหล็ก กำหนดอายุจากแหล่งที่อยู่ใกล้เคียงคือโนนป่าหวาย ๓,๕๐๐ - ๒,๗๐๐ ปี (สุพจน์ พรหมมาโนช, ๑๙๙๔) และแหล่งบ้านก้านเหลือง จังหวัดอุบลราชธานีก็พบหินขนาดใหญ่ฝังอยู่เป็นกลุ่มๆ ภายในบรรจุกบขนาดเล็ก เครื่องประดับสำริด หินดู ขวานหินขัด หินลับ ก้อนกรวด กระดุกมนุษย์และกำไลสำริดใบหอกและขวานสำริด ซึ่งพบในแหล่งก่อนประวัติศาสตร์ลุ่มน้ำมูล-ชี อาทิมหาสารคาม บุรีรัมย์ สุรินทร์ ร้อยเอ็ด ศรีสะเกษ ยโสธร และอุบลราชธานี เป็นต้น ชุมชนนี้รู้จักการทำเครื่องปั้นดินเผาและปลูกข้าว เกลือ ถลุงเหล็ก และหล่อสำริดเป็นชุมชนเกษตรกรรม ซึ่งอาจมี

การติดต่อกันระหว่างกลุ่มชนในเขตภาคอีสาน กำหนดอายุราว ๕๐๐-๑๐๐ B.C (สายันต์ ไพรัชญกิจต์, ๑๙๙๒) จะเห็นได้ว่ากลุ่มชนลักษณะนี้ได้พบในเขตภาคกลางด้วย คือ โนนหมากมลายลพบุรี

ส่วนในแหล่งบ้านห้วยกรวดพบหินขนาดใหญ่ที่ใช้ในการบรรจุน้ำ สำหรับผลิตเครื่องมือหิน แต่ไม่ได้ใช้ฝังศพเช่นเดียวกับทั้ง ๒ แหล่งข้างต้น จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจในการศึกษาค้นคว้าต่อไป ซึ่งอาจจะพบแหล่งชุมชนในลักษณะดังกล่าว อย่างไรก็ตามยังพบขวานสำริดในบริเวณใกล้เคียงกับบ้านห้วยกรวด อาจแสดงถึงการติดต่อกันระหว่างกลุ่มชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางในอีกทางหนึ่ง แต่น่าเสียดายที่ไม่ได้พบในหลุมขุดค้น

แหล่งโบราณคดีโคกพนมดี จังหวัดชลบุรี กำหนดอายุราว ๔,๐๐๐-๓,๐๐๐ ปี จำนวนมากในหลุมขุดค้นตั้งแต่ระดับ ๕๐-๗๗๐ เซนติเมตร แสดงถึงการใช้อย่างต่อเนื่อง ขนาดประมาณ ๓-๗ เซนติเมตร ลักษณะคล้ายห้วยกรวด (พีรพน พิสณุพงศ์, ๑๙๘๑) และแหล่งโบราณคดีโคกพุทรา พบเครื่องมือหินทำจากไรโอไลต์ (rhyolite) อยู่ในกลุ่มหินภูเขาไฟ (พีรพน พิสณุพงศ์, ๑๙๘๑)

น่าสังเกตว่าแหล่งบ้านห้วยกรวดตั้งอยู่บนเส้นทางสำคัญระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลางและภาคตะวันออก ซึ่งสามารถเดินทางติดต่อกันได้โดยอาศัยการเดินทางเดินทางเลียบไปตามลำน้ำและในสมัยประวัติศาสตร์เป็นเส้นทางติดต่อค้าขายที่สำคัญ รวมทั้งเป็นเส้นทางเดินทัพด้วย

นอกจากนี้เรายังพบแหล่งผลิตเครื่องมือหินแหล่งอื่น เช่น ดอนน้อย จ.กาญจนบุรี และคลองบ้านบอน จ.จันทบุรี อาจอยู่ในระหว่าง ๓,๐๐๐-๒,๐๐๐ ปีมาแล้ว ในเบื้องต้นเราประมาณว่าแหล่งบ้านห้วยกรวดคงอยู่ในระหว่างเวลานี้เช่นเดียวกัน

ภาษาวรรณศิลป์ในอดีต

กุสุมา รัชมณ

ภาษาวรรณคดี - ภาษาวรรณศิลป์

ในชีวิตประจำวันมนุษย์จะใช้ภาษาที่ทำให้เกิดจินตภาพอยู่แล้วเป็นปกติ เพราะการสร้างจินตภาพเป็นกระบวนการทางจิตของมนุษย์ ตามหลักจิตวิทยาถือว่า การสร้างจินตภาพ คือการผลิตจำลองทางจิต (mental reproduction) เป็นการรำลึกถึงประสบการณ์ในอดีต ซึ่งอาจเป็นประสบการณ์ทางอารมณ์ หรือประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสทั้งหลาย ไม่เฉพาะแต่ประสาทตาเท่านั้น การสร้างจินตภาพที่สามัญที่สุดที่มักพบในภาษาพูดคือการใช้ภาพพจน์เปรียบเทียบ เมื่อเราต้องการกล่าวถึงสิ่งที่เป็นนามธรรม เรามักจะไปเปรียบเทียบกับสิ่งที่เป็นรูปธรรมอันมีลักษณะคล้ายกันเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจนามธรรมนั้นง่ายขึ้นเช่น ใจกว้างเหมือนแม่น้ำ หรือเมื่อต้องการกล่าวถึงสิ่งที่เป็นรูปธรรมซึ่งผู้ฟังไม่เคยรู้จักมาก่อน ผู้พูดก็อาจยกไปเปรียบกับรูปธรรมที่เคยรู้จักทำให้ผู้ฟังนึกภาพได้ทันที เช่น หิมะขาวเหมือนสำลี นอกจากนั้นยังเป็นปกตินิสัยของมนุษย์ที่มักจะกระทำหรือกล่าวเพื่อแสดงความรู้สึกของตนให้เกินจริงอยู่แล้ว คำพูดที่เป็นภาพพจน์เกินจริง เช่น เห็นอยแทบตาย เสรีในชั่วพริบตา ฯลฯ จึงปรากฏอยู่ประปรายในภาษาพูด

กวีมีลักษณะพิเศษกว่าบุคคลธรรมดา กล่าวคือ มีจิตใจอ่อนไหว รับรู้อารมณ์ต่างๆ ได้ง่ายมีประสาทสัมผัสต่างๆ ที่ไวต่อการรับรู้ สิ่งทีละเอียด

อ่อนและเล็กน้อยจนหลายคนมองข้ามไปได้เช่นใบหญ้า ฝุ่นละออง อาจมีความหมายต่อกวีได้ และสิ่งที่หลายคนเห็นเป็นปกติ เช่น แดดยามเย็น คื่นชางาม กวีอาจมองเห็นเป็นเรื่องของความงามหรือเป็นเรื่องน่าคิดได้ นอกจากนั้นกวียังมีจินตนาการที่กว้างไกลจนสามารถขยายสิ่งที่พบเห็นนั้นให้มีรูปร่าง มีรสชาติ ฯลฯ พิเศษขึ้นมาได้ ผนวกกับความสามารถพิเศษคือฝีมือในการประพันธ์ และอัจฉริยภาพที่นักวรรณคดีสันสกฤตเรียกว่าศักติ กวีจึงประจงกลั่นกรองถ้อยคำออกมาเป็นคำประพันธ์ที่แสดงความคิด ความรู้สึกที่มีต่อสิ่งที่พบเห็นได้ เมื่อเราได้ยินเสียงกึงไม้เสียดสีกันเราอาจรู้สึกเป็นเรื่องปกติแต่กวีรับรู้ได้ด้วยโสติดพิเศษ อาจได้ยินว่าเสียงนั้นไพเราะดังเสียงพิณกวีจึงร้อยกรองคำออกมาว่า

“พฤกษาเสียดสีกึง เสียงเสนาะยิ่งอย่างพิณ”
(ตะเลงพ่าย)

หรือกวีพรรณาน้ำตกว่า

“สูงส่งตรงโตรกโดดเดี่ยว อยู่ริมสายชล
เขียวกระแสนินธุ์

พรายแพรวดั่งแก้วแกมนิล...” (นิราศ
รบพม่าที่ท่าดินแดง)

ภาพพจน์เปรียบเทียบในคำประพันธ์ที่ยกมาทั้งสองตัวอย่างนี้มีอสังการที่ทำให้งดงามกว่าภาพพจน์เปรียบเทียบในภาษาพูด เช่น ใจกว้างเหมือนแม่น้ำ หรือ หิมะขาวเหมือนสำลี

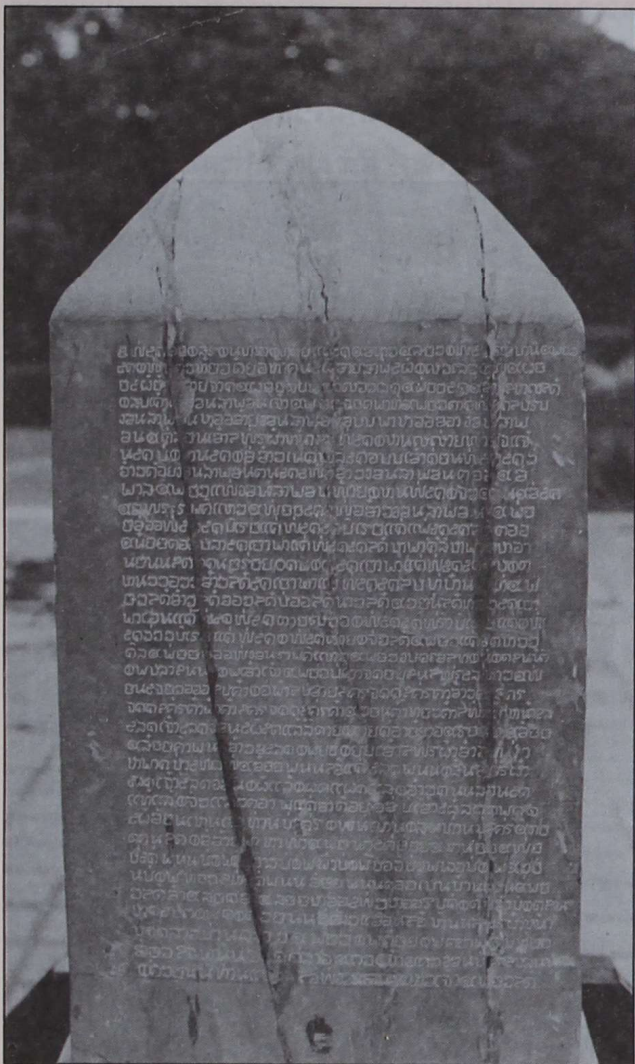
ในทำนองเดียวกัน เมื่อกวีใช้ภาพพจน์เกิน
จริงว่า

“เรียมรำนน้ำเนตรท่วม ถึงพรหม” (กำสรวล)
หรือ

“หฤทัยระทดแทน ทุกข์ใหญ่ หลวงนา
ถนัดตั้งไม้ร้อยอ้อม ท้าวท้าวทับทรวง”

(พระลอ)

ย่อมพิเศษกว่าคำดังกล่าวในภาษาพูดว่า
“เหนื่อยแทบตาย” หรือ “เสร็จในชั่วพริบตา”

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง

การใช้ภาษากวีนิพนธ์ที่ประดับด้วยอลังการ
จนต่างไปจากภาษาธรรมดา นั้น อย่างน้อยที่สุดกวี
น่าจะมีความประสงค์ประการใดประการหนึ่งหรือ
ทั้ง ๓ ประการดังนี้

๑. เพื่อแสดงความสามารถของตน
๒. เพื่อแสดงความคิดหรืออารมณ์ที่ล้ำลึก
๓. เพื่อเลี่ยงการกล่าวตรงๆ

ลักษณะแรกจะพบได้มากในผลงานในภาษา
ที่มีธรรมชาติเอื้อต่อการตกแต่งอยู่แล้ว เช่น
ภาษาสันสกฤต ภาษาอาหรับ ฯลฯ กวีสันสกฤต
ส่วนใหญ่เพ่งความสนใจไปยังการใช้ภาษาจนถือ
ว่าอลังการเป็นหัวใจของกวีนิพนธ์ กวีอาหรับก็มัก
จะประชันการใช้อุปมาและอุปลักษณ์กันอย่างสุด
ฝีมือ ในวรรณคดีไทย เราจะพบการใช้ภาษาเพื่อ
แสดงความสามารถของกวีอยู่ไม่น้อย บทเปรียบ
เทียบที่เล่นคำโดยไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์ของคำ
เหล่านั้นเช่น “ต้องดูมือเทพี พี่ต้อง” และ “ยม
โดยประดุงเจ้า จงโดย” จึงมีอยู่มาก

การใช้อลังการในลักษณะที่ ๒ เพื่อแสดง
ความคิดหรืออารมณ์ที่ล้ำลึก จะเห็นได้จาก
ภาพพจน์ประเภทเปรียบเทียบและประเภทกล่าว
เกินจริง เมื่อกวีต้องการแสดงความคิดว่าผู้ที่รู้จัก
ย่อมไม่वादอ้าง กวีมิได้กล่าวออกมาตรงๆ แต่ยก
ย่องว่าเหมือน

นาคีมียะเพียง สุริโย
เลื่อยบ่ทำเดโช ช้ำมช้า”

ในขณะเดียวกันก็เตือนผู้รู้น้อยที่มักवादรู้
โดยเปรียบเทียบว่า

“พิน้อยหยิ่งโยโส แมลงป่อง

ชูแต่หางเองอ้าง वादอ้างฤทธิ์” (โลกนิติ)

เมื่อกวีต้องการจะบอกนางที่รักให้รู้ว่าเขา
อาลัยรักนางมากเพียงใดเมื่อต้องจากนางมา กวี
รำพันว่าความรักของตนเป็นไฟลุกเผาผลาญโลก
แต่น้ำตาที่หลังก็ดับไฟนั้นได้

“เพลิงรากลโพลโลกปัม เป็นควัน แล้วแม่
ชลเนตรไฟไหลทัน ดับได้” (นิราศกรุงเก่า)
หรือก็อาจเปรียบว่าความรักของตนมีมาก
จนสุดที่จะพรรณนา แม้จะใช้ท้องฟ้าแทนกระดาศ
ดินละลายน้ำทั้งหมดแทนหมึกและภูเขาแทนปาก
กาก็ตาม

“อากาศเป็นสมุดแมน เป็นลาน เล่าฤ
ดินดังหมึกละลายธาร ทัวท้อง
เมรุจดจานปาน ปากไก่ ก็ดี
จารึกรักเรียบร้อง ร่ำแล้วฤพลอ”
(นิราศกรุงเก่า)

ในบางครั้งก็จงใจใช้ภาษาอลังการเพื่อเลี่ยง
การกล่าวออกมาตรงๆ เช่นเมื่อกวีต้องการติติง
หรือตักเตือนผู้ที่ตนกล่าวถึง แต่กวีอยู่ในฐานะที่ต่ำ
กว่าหรือเพียงแต่เสมอกันจึงมีอาจเตือนได้ตรงๆ
การใช้ภาษาอลังการเช่นภาพพจน์เปรียบเทียบ
ทำให้กวีบอกความในใจได้มากกว่าภาษาพูดธรรมดา
ดังที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงมีพระราชดำรัสว่า “เรื่องบางเรื่องพูดไม่
ได้แต่ร้องเพลงได้” ทรงหมายถึงบทร้องในละคร
ซึ่งแฝงตัวไว้ด้วยคติศิลป์ทำนองเดียวกับภาษาใน
บทประพันธ์ซึ่งแฝงตัวไว้ด้วยวรรณศิลป์กวีใน
ราชสำนักเปอร์เซียมีหน้าที่ประการหนึ่งคือถวาย
คติเตือนใจแก่พระราชา คำเตือนในรูปของภาษา
อลังการจึงเป็นวิธีที่กวีเลือกใช้ดังปรากฏตัวอย่าง
ในบทประพันธ์ของสติกวีเอกในคริสต์ศตวรรษ
ที่ ๑๒ ที่กำหนดให้พระเจ้าอนุชิววันบูรพกษัตริย์
ในคริสต์ศตวรรษที่ ๖ ทรงสอนราชโอรสเมื่อพระองค์
จะสวรรคตว่า

กษัตริย์คือพฤษภา ปวงประชาคือรากไม้
จะยืนต้นอยู่อย่างไร เมื่อรากน้อยใหญ่ถูกทำลาย”
คำเปรียบเทียบนี้เป็นคำเตือนโดยอ้อมให้
พระราชาทรงตระหนักถึงภาระของพระองค์ที่ต้อง
สอดส่องดูแลบริหารจัดการทุกข์บำรุงสุขของประชาชน

ในวรรณคดีไทยมีตัวอย่างจากเพลงยาวของ
พระมหามนตรี (ทรัพย์) ที่เปรียบเปรยพฤติกรรม
ของขุนนางผู้หนึ่งไว้ว่า

“ถนนกว้างสี่วามาไม่ได้ กิดหัวไหล่ไกวแขวน
ให้ขัดขึ้น”

ข้อความนี้แฝงคำติเตียนขุนนางผู้นั้นว่า
เป็นผู้ที่อวดอำนาจจนเดินวางท่าราวกับถนนที่คน
อื่นเดินได้ปกดินนั้นแคบเกินไป หากพระมหามนตรี
เขียนด้วยภาษาพูดธรรมดาแทนภาษาเปรียบเทียบ
ก็จะเป็นการสบประมาทโดยตรงอาจทำให้มีการ
ฟ้องร้องกันขึ้นได้ ภาษาอลังการช่วยให้กวีอำพราง
ตัวเองซึ่งเป็นผู้กล่าวหา อำพรางผู้กล่าวหาเพราะ

มิได้เอ่ยนามออกมาตรงๆ และอำพรางคำกล่าวหาโดยกล่าวเป็นบทเปรียบเปรย การใช้ภาษาที่ผู้อ่านมีอาจจับให้มันคันให้ตายได้น่าจะเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้กวีพันภัย

นอกจากการใช้ภาพพจน์ที่เป็นอสังการด้วยจุดประสงค์ใดจุดประสงค์หนึ่งดังกล่าวแล้ว บางครั้งกวีก็ใช้ภาพพจน์โดยมิได้มุ่งเป็นอสังการ เพียงแต่ใช้เป็นกลวิธีเสนอเนื้อหาเท่านั้น ดังเช่นการใช้ภาพพจน์ในโวหารสาธกในคัมภีร์ที่เป็นคำสอนทั้งในโลกตะวันตกและตะวันออก ในโวหารสาธกภาพพจน์ที่ปรากฏมากที่สุดคืออุปมาและอุปลักษณ์ ฟูร์รี่ (Northrop Frye) กล่าวถึงการใช้อุปลักษณ์ในคัมภีร์ไบเบิลว่ามีข้อสังการที่ทำให้ภาษางดงามขึ้น แต่เป็นกลวิธีแสดงความคิดวิธีหนึ่งเท่านั้น และสุภาพรณ ณ บางช้าง กล่าวถึงวิธีอธิบายด้วยการอุปมาที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาว่า

วัตถุประสงค์สำคัญในการอุปมาอุปไมยและอุทาหรณ์ในพระไตรปิฎก คือ การพยายามอธิบายเรื่องที่เข้าใจยากให้ง่ายขึ้น ดังมักปรากฏข้อความในพระไตรปิฎกหลายแห่งว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้ออุปมานี้เราสมมติขึ้นเพื่อให้รู้เนื้อความโดยง่าย” ในวรรณคดีสันสกฤตมีการใช้อุปมาอุปไมยเพื่อช่วยให้เกิดความงามในการประพันธ์ แต่วัตถุประสงค์นี้มิใช่วัตถุประสงค์ของการใช้อุปมาและอุปไมยในสมัยพุทธกาล ถึงแม้ว่าจะมีผลทำให้เกิดความงดงามในเนื้อความก็ตาม

ไม่ว่าจะเพียงเพื่อสื่อความหรือเพื่อเป็นอสังการของบทประพันธ์ การใช้ภาพพจน์ก็มีบทบาทสำคัญอยู่มากทั้งในวรรณคดีตะวันตกและตะวันออก simile, metaphor และ hyperbole ของชาวตะวันตก ตรงกับ อุปมา, อุปลักษณ์ และอติพจน์ของไทยตามลำดับ เมื่อพิจารณาโครงสร้างของ simile จะเห็นว่ามีได้ต่างกับของอุปมาเลย ตัวอย่างเช่น บทอุปมาของโรเบิร์ต เบ็นส์ ว่าดังนี้

My love is like a red, red rose...

My love is like a melody

That's sweetly played in tune

ลักษณะร่วมกันระหว่างหญิงงามกับกุหลาบแดงสดและทำนองดนตรีที่ประจบบรรเลง ก็คือความงาม และความน่าอภิรมย์ หญิงงามในที่นี้คืออุปมา กุหลาบแดงและเสียงดนตรี คืออุปมา ส่วนความงามและความน่าอภิรมย์เป็นลักษณะร่วมของอุปมาและอุปไมย

ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า มนุษย์มักจะสร้างจินตภาพในภาษาพูดด้วยการเปรียบเทียบ และการกล่าวเกินจริงอยู่แล้ว ภาพพจน์ทั้ง ๓ ชนิดคือ อุปมา อุปลักษณ์และอติพจน์ จึงน่าจะเป็นภาพพจน์พื้นฐานที่กวีนิยมใช้กันมานานแล้ว และในจำนวนภาพพจน์ทั้ง ๓ ชนิดนี้ อุปมาน่าจะเป็นภาพพจน์ที่มีอายุเก่าที่สุด

ในประวัติศาสตร์คติสันสกฤต ตั้งแต่ยังไม่เกิดวรรณคดีประเภทกวีนิพนธ์ (กาวยะ) มีการใช้อุปมากันอย่างแพร่หลายแล้ว นอกจากปรากฏในวรรณคดีแล้ว ยังปรากฏในตำราไวยากรณ์ของปาณินิ เมื่ออธิบายเรื่องคำสมาสด้วยกล่าวได้ว่าอุปมาเป็นที่รู้จักกันอีกอย่างน้อย ๔๐๐ ปี ก่อนคริสตกาล

อุปลักษณ์เป็นการเปรียบเทียบที่มีพื้นฐานมาจากอุปมาอีกที เกิดจากความรู้สึกว่าอุปไมยหรือสิ่งที่จะนำไปเปรียบกับอุปมานั้นสูงส่ง และมีคุณค่ามาก หากจะเปรียบว่าเหมือนกับสิ่งที่เป็นตัวเปรียบ ก็ยังไม่เพียงพอ จึงถือว่าเป็นสิ่งนั้นเสียเลย หรือบางครั้งเกิดจากความรู้สึกอาลัยอาวรณ ทำให้มนุษย์พยายามมองหาสิ่งที่จะเป็นตัวแทนผู้เป็นที่รักของตน แล้วโยงสิ่งนั้นเข้ากับผู้เป็นที่รัก เช่น ดวงจันทร์คือหนานาง เป็นต้น นอกจากนั้นยังอาจเกิดจากความเกรงขามมีอาจเอ่ยถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งออกมาโดยตรงจึงต้องใช้อุปลักษณ์เป็นบทเปรียบเทียบโดยละตัวถูกเปรียบเสีย เช่นการใช้อุปลักษณ์ของชาวยิวที่กล่าวถึงศิลา ดวงอาทิตย์

หรือราชสีห์เป็นตัวเปรียบโดยละนามพระเจ้า เมื่อ
กวีนำมาเปรียบเทียบไปผนวกกับการกล่าวเกินจริง
ก็ทำให้เกิดภาพพจน์อดีตยพจน์ขึ้นอีกลักษณะหนึ่ง

ต่อมาการใช้ภาพพจน์พัฒนาขึ้นจนมีแง่มุม
ละเอียดต่าง ๆ กัน ทำให้เกิดภาพพจน์ชนิดต่าง ๆ
ขึ้นอีกมาก ยังมีการพัฒนาวิธีการและรูปแบบมาก
ขึ้นเพียงใด ภาพพจน์เหล่านี้ก็ยังมีข้อจำกัดที่
เกิดจากธรรมชาติของภาษามากขึ้น ทำให้กลายเป็น
กลวิธีที่ค่อนข้างจำเพาะเจาะจงสำหรับภาษาที่
มีธรรมชาติเหมือนกันเท่านั้น เช่น สันสกฤต บาลี
ปรากฤต ส่วนภาษาที่มีธรรมชาติต่างกันไปเช่น
ภาษาไทยอาจนำภาพพจน์จากภาษาเหล่านั้นมา
ใช้ไม่ได้ดีนัก

ภาษาวรรณศิลป์ในวรรณคดีไทย

ภาษาไทยเป็นภาษาเสียงดนตรี นอกจากจะ
ใช้ถ้อยคำให้ไพเราะด้วยระดับเสียงแล้วคนไทยยัง
นิยมเล่นเสียงอักษรแม้แต่ในภาษาพูด คำซ้ำเช่น
วาว ๆ เรือง ๆ ฯลฯ หรือคำซ้อนเพื่อเสียง เช่น รุ่ง
รัง บิกบิน ฯลฯ เกิดจากการเล่นเสียงอักษรทั้งสี่
ลักษณะสำคัญประการหนึ่งของวรรณคดีคือเสียง
วรรณคดีเป็นวลีของเสียงที่เรียงร้อยเข้าด้วยกัน
และทำให้เกิดความหมายกวีไทยก็ถือว่าเสียงใน
วรรณคดีมีความสำคัญมาก เพราะวรรณคดีใน
สมัยก่อนใช้อ่านเพื่อฟังเสียงมิใช่อ่านเงียบๆ ในใจ
ดังเช่นในปัจจุบัน ความไพเราะของถ้อยคำจึงเป็น
จุดเด่นของวรรณคดี

จากภาษาพูดที่เรานิยมซ้ำเสียงอยู่แล้ว เช่น
หิวโหย ห่วงหา ห้อยโหน จ้วงจาบ จุกจิก จำใจ
 ฯลฯ ก็นับว่าไม่ยากที่กวีจะเรียบเรียงถ้อยคำออก
มาเป็น ดังนี้

“หวดเหียงหาดแหนหัน จันท์จวงจันท์
แจจิก” (พระลอ)

ในปฐมมालา ซึ่งเป็นหนังสือเรียนในรัชกาล
ที่ ๓ มีตัวอย่างคำประพันธ์ที่เป็นกลบท เรียกว่า

อักษรล้วน ซึ่งใช้กลวิธีการซ้ำเสียงพยัญชนะ ดังนี้

โม่งโมกโม่มงไม้ มุกมัน

จากจิกแจจวงจันท์ จิงจ้อ

โหมหินหึ่งหายหัน เหียงหาด

คุยเคี่ยมคำคูณค้อ คัดคั่วแควด

ความงามในบทประพันธ์ไทยส่วนหนึ่งเป็น
สมบัติของไทยเอง แต่จะปฏิเสธทีเดียวว่าไทยไม่
ได้รับแบบอย่างจากอินเดียย่อมไม่ได้ เพราะรูป
แบบและแนวโน้มในการใช้อลังการ โดยเฉพาะ
อลังการทางความหมายในคำประพันธ์ไทยยังคงมี
ร่องรอยของอิทธิพลอินเดียอยู่เช่นการใช้คำว่า
“อุปมา” ในบทเปรียบเทียบในจินตามณี “ว่าฉัน
ได้จึงให้อักษรต้นบทนั้น มาต้องด้วยอักษรต้นบท
โคลงทุกบทตามที่เหตุอุปมาดังไม้ไผ่แล้อยู่วันมี
กาบห่อ...” และการเปรียบจุมูกดังขอกามเทพตาม
แนวโน้มของอินเดียในลิลิตพระลอว่า “ทำนอง
นาสิกให้ คือเทพนิมิตไว้ เปรียบด้วยขอกาม”

อิทธิพลที่ปรากฏในลักษณะนี้จะต้องผ่าน
วรรณคดีลายลักษณ์อักษรมากกว่าจะเป็นวรรณคดี
มุขปาฐะ ทางหนึ่งที่ไทยได้รับวรรณคดีลายลักษณ์
จากอินเดียก็โดยผ่านวรรณคดีบาลี

วรรณคดีบาลีเป็นที่รู้จักของคนไทยมาช้านาน นับตั้งแต่พระไตรปิฎก ซึ่งพุทธศาสนิกชน
ถือเป็นพระธรรมคำสั่งสอนที่ฟังฟังปฏิบัติ และ
อรรถกถาซึ่งปรากฏอยู่หลายชื่อในบานแผนกหนังสือ
ไตรภูมิพระร่วงของพระเจ้าลิไท คัมภีร์มิลินทปัญหา
และชินาลังการเป็นที่รู้จักมาบ้างแต่ครั้งกรุงสุโขทัย
ดังมีอ้างไว้ในไตรภูมิพระร่วงเช่นกัน สำหรับมิลินท
ปัญหานั้นมีฉบับแปลเป็นภาษาไทยมาตั้งแต่สมัย
กรุงศรีอยุธยาแล้ว

การที่คนไทยรู้จักวรรณคดีบาลีเหล่านี้มานาน
ทั้งยังมีการอ้างอิงและถ่ายทอดต่อๆ กันมาเช่นนี้
คนไทยย่อมคุ้นเคยกับลีลาการใช้สำนวนโวหาร
และแบบอย่างการประพันธ์จากวรรณคดีดังกล่าว
ยิ่งกว่านั้นกวีไทยในสมัยโบราณก็คือกลุ่มบุคคลที่

เป็นปัญญาชนในวัด ได้แก่ ภิกษุ และคฤหัสถ์ ที่เรียนภาษาบาลีแตกฉานจนสามารถสวดคัมภีร์ทางศาสนาให้อุบาสกอุบาสิกาฟังได้ จึงนับเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับวรรณคดีบาลีโดยตรงและยังเป็นผู้ที่ถ่ายทอดวรรณคดีสู่ประชาชนด้วยกวีเหล่านี้ย่อมได้รับแบบอย่างการประพันธ์จากวรรณคดีบาลีมาใช้ในการประพันธ์ของตนอยู่มาก ไม่ว่าจะเป็นการตามแบบอย่างด้วยความเลื่อมใสและยกย่อง หรือเป็นการรับอิทธิพลโดยไม่รู้ตัวก็ตามประการสำคัญที่สุด ผลงานของกวีเหล่านี้แต่งเป็นภาษาบาลีเหมือนวรรณคดีต้นแบบ จึงเท่ากับเป็นการจำลองแบบอย่างการประพันธ์ของบาลีมาไว้ในหมู่คนไทยนั่นเอง

งานเขียนภาษาบาลีในประเทศไทยมีวิวัฒนาการยาวนานมาตั้งแต่เมื่อพุทธศาสนาได้เริ่มประดิษฐานในประเทศเมื่อ ๒๐๐๐ กว่าปีมาแล้ว นับแต่เมื่อพระเจ้าอโศกมหาราชส่งพระธรรมทูตอันมีพระโสณเถระกับพระอุตตรเถระเป็นหัวหน้ามายังดินแดนสุวรรณภูมินักปราชญ์บนผืนแผ่นดินนี้ก็ได้อผลิตงานเขียนเป็นภาษาบาลีอย่างต่อเนื่องกันในลักษณะต่างๆ ทั้งประเภทเอกสารทางประวัติศาสตร์ในรูปจารึก พงศาวดาร ตำนาน ประวัติศาสตร์ ประกาศ ฯลฯ ประเภทวิเคราะห์ธรรมในรูปทีปนี อรรถโยชนา สังคหะ และประเภทงานประพันธ์เบ็ดเตล็ดรวมแล้วไม่น้อยกว่าร้อยเรื่อง ผลงานเหล่านี้นอกจากจะแสดงความเชี่ยวชาญในภาษาบาลีของผู้ประพันธ์แล้ว ยังยังสามารถในการใช้อ้างอิงตามแบบอย่างวรรณคดีบาลีที่ปรากฏในอินเดียและลังกาอีกด้วย โดยเฉพาะจารึกภาษาบาลีที่เก่าแก่ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๐ เป็นหลักฐานแสดงความนิยมและความรู้ภาษาบาลีของชนในดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุที่ได้แบบอย่างการประพันธ์จากงานเขียนบาลี ในจารึกบาลีที่พบในประเทศไทยจึงมีการใช้อ้างอิงมาตั้งแต่ระยะแรกๆ

ดังปรากฏในจารึกวัดป่ามะม่วง จังหวัดสุโขทัย (พ.ศ. ๑๙๐๕) ซึ่งบันทึกการบรรพชาของพระมหาธรรมราชาลิไท มีการใช้ภาพพจน์ที่เด่นๆ อยู่หลายตอนเช่น การใช้อุปมาเพื่อเน้นความเป็นธรรมราชาของพระมหาธรรมราชาลิไทในฐานะที่ทรงเป็นพระโพธิสัตว์ผู้แสวงพระโพธิญาณ ผู้แต่งเปรียบพระมหาธรรมราชาลิไทว่า ทรงมีพระคุณเหมือนพระเวสสันดรในทางทาน เหมือนพระมโหสถในทางพระปรีชาญาณ เหมือนพระสีลวราชในทางทรงศีล และมีการใช้โวหารเปรียบเทียบให้เกินจริง เมื่อกล่าวถึงปาฏิหาริย์ต่างๆ เช่น แผ่นดินไหว เพราะมีอาจจะทรงความหนักแน่นแห่งพระคุณของพระองค์ไว้ได้

แต่เนื่องจากจารึกบาลีมีเนื้อความสั้นๆ จึงไม่อาจแสดงความสามารถของผู้ประพันธ์ในการใช้อ้างอิงได้อย่างเต็มที่นัก เราจะเห็นความสามารถนี้ได้ในงานเขียนอีกประเภทหนึ่งคือประเภทตำนานและพงศาวดารของไทยตำนานรุ่นเก่าได้แก่ สิंहคันทาน จามเทวีวงศ์ รัตนพิมพวงศ์และตำนานกึ่งพงศาวดารคือ ชินกาลมาลี และสังคีตยวงศ์ล้วนมีลักษณะการประพันธ์เหมือนกัน กล่าวคือเป็นร้อยแก้วผสมร้อยกรอง ส่วนที่เป็นบทร้อยกรองนั้นมีการใช้อ้างอิงชนิดต่างๆ อย่างพิสดาร

การที่กวีรุ่นหลังดำเนินรอยตามและสืบทอดแนวคิดและวิธีแต่งจากกวีรุ่นก่อนอย่างเคร่งครัดก็เป็นวิธีรักษาแบบอย่างการประพันธ์ให้เป็นมรดกตกทอดได้ทางหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากสังคีตยวงศ์ซึ่งคัดลอกบทร้อยกรองส่วนใหญ่มาจากชินกาลมาลีที่แต่งก่อนถึง ๒๖๑ ปี และสุภาพรณมีความเห็นว่าลีลาการใช้ภาษาหลายตอนในสังคีตยวงศ์เช่นบทพรรณนาการตั้งพระนครมีพื้นฐานแนวคิดคล้ายกับที่ปรากฏในจารึกวัดป่ามะม่วงสมัยกรุงสุโขทัย

พระพิมลธรรมผู้แต่งสังคีตยวงศ์นั้น เป็นพระอาจารย์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระ

ปรมาณูชิตชินโรส คงได้ถ่ายทอดกลวิธีการประพันธ์ และหลักองค์การต่างๆ ให้แก่กวีเอกพระองค์นี้ด้วย ถึงแม้ว่าในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ผลงานบาลีส่วนใหญ่จะใช้สำนวนภาษาที่เรียบง่าย ไม่เน้นอารมณ์ ด้วยจงใจจะให้เกิดความขลังศักดิ์สิทธิ์ ทำให้บาลีเป็นภาษาที่แต่งเพื่อกิจการที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเท่านั้นโดยเฉพาะรัชกาลที่ ๓ ซึ่งมีเจ้าฟ้ามงกุฎผู้ทรงมีความรู้ภาษาบาลีอย่างเชี่ยวชาญจนทรงสามารถนิพนธ์ผลงานเป็นภาษาบาลีได้ แต่ในขณะเดียวกันอิทธิพลการประพันธ์จากงานเขียนบาลีในยุคแรกๆ ก็มีได้จางหายไป ยังมีกวีที่ประพันธ์วรรณคดีทางโลก แต่มีความเชี่ยวชาญในภาษาบาลีอย่างแม่นยำเกณฑ์การประพันธ์ของบาลี ดังเช่นสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมาณูชิตชินโรส เป็นเสนาเอกอยู่ การที่ทรงพระนิพนธ์งานเขียนเป็นภาษาบาลี เช่น ปฐมสมโพธิกถาฉบับบาลี ก็ย่อมจะต้องทรงนำหลักองค์การของบาลีมาใช้อย่างมีต้องสงสัย และเมื่อถ่ายทอด

เป็นภาษาไทยก็ได้จำลองแบบอย่างอลังการนั้นลงไว้ในฉบับภาษาไทยด้วยยิ่งกว่านั้นเมื่อทรงพระนิพนธ์วรรณคดีบันเทิงคือ สมุทรโฆษคำฉันท์ สรรพสิทธิ์คำฉันท์ และวรรณคดีสุดดีเรื่องตะเลงพ่ายซึ่งล้วนมีเนื้อหาเอื้อต่อการใช้อลังการ ก็ได้ทรงแสดงพระอัจฉริยะในการประพันธ์ตามหลักของวรรณคดีบาลีอย่างเด่นชัด

นอกจากจะได้รับอิทธิพลในการประพันธ์จากงานเขียนบาลีแล้ว กวีไทยยังเรียนรู้หลักการประพันธ์โดยตรงจากตำราบาลีอีกด้วย ที่ปรากฏหลักฐานเด่นชัดคือ ตำราวุตโตทัย ซึ่งเป็นต้นแบบของตำราจินตามณีของไทย ในรัชกาลที่ ๓ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมาณูชิตชินโรส ได้ทรงนำตำราวุตโตทัยฉบับภาษาบาลีมาเรียบเรียงเป็นตำราฉันท์ภาษาไทย ชื่อมาตราพฤตและวรรณพฤต โดยพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่จะให้มีตำราที่เป็นแบบอย่างในการประพันธ์ฉันท์โดยเฉพาะ และ

โปรดให้จารึกไว้ที่วัดพระเชตุพนเพื่อให้ประชาชนไม่เลือกชั้นบรรดาศักดิ์ได้ศึกษาตามความต้องการ

อีกเรื่องหนึ่งคือสุโพธาลังการ ตำราการประพันธ์ที่แต่งเป็นคาถาบาลี สุโพธาลังการ คงเป็นที่รู้จักของคนไทยมานานแล้ว เพราะมีคัมภีร์ขยายความ คัมภีร์คู่มือ และคัมภีร์ที่แปลอย่างถอดความและย่อความ มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๕๔ เนื้อหาของสุโพธาลังการเน้นทฤษฎีการประพันธ์เรื่องคุณโทษเป็นสำคัญ โดยกล่าวถึงลักษณะที่เป็นโทษในบทประพันธ์ เช่น การใช้คำดาดๆ ไม่สละสลวย การใช้คำที่มีความหมายเคลือบคลุม เป็นต้น ตลอดจนการแก้ไขลักษณะโทษต่างๆ เหล่านั้น แล้วจึงกล่าวถึงลักษณะที่เป็นคุณ เช่น ความชัดเจน ความหนักแน่น ลึกซึ้งของความหมาย ความไพเราะ เป็นต้น

กวีไทยโบราณโดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในราชสำนักและในวงชาวดัด น่าจะได้รับอิทธิพลการประพันธ์จากวรรณคดีบาลี และตำราบาลีที่ได้กล่าวแล้ว พิจารณาจากผลงานที่ปรากฏตกทอดมาจะเห็นได้ว่าวรรณศิลป์ของไทยโบราณนั้น คุณค่าอยู่ที่อรรถาธิบายทางเสียงเพื่อสรรค์สร้างงานให้ “เสนาะกรรณ” อลังการทางความหมายเพื่อประชันฝีมือในการเปรียบเทียบการตกแต่งให้บทประพันธ์ “งามเมื่อปราศจากโทษ” และ “งามด้วยคุณลักษณะ” ตลอดจนการรักษากฎเกณฑ์การประพันธ์อย่างเคร่งครัดตามตำราเพื่อให้เป็นแบบอย่างสำหรับคนรุ่นหลัง

เมื่อคนรุ่นใหม่จะศึกษาวรรณคดีโบราณ ควรเข้าใจกรอบความคิดของกวีโบราณ ในเรื่องวรรณศิลป์ให้กระจ่างเสียก่อน อันจะเป็นกุญแจไขไปสู่เนื้อหาที่มีคุณค่าทางอารมณ์และ

ศิลปการ

ต่อจากหน้า ๔

ออกมาอย่างฉับพลัน เป็นจิตรกรรมที่มีความเคลื่อนไหวในแนวนามธรรมและกึ่งนามธรรม

นางสมลักษณ์ เจริญพจน์ กล่าวว่า จะมีพิธีเปิดนิทรรศการศิลปกรรมนามธรรมของสองศิลปินดังกล่าว ในวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๓๗ แล้วเปิดให้ประชาชนเข้าชมได้ ระหว่างวันที่ ๖ - ๓๐ ตุลาคม ๒๕๓๗ เว้นวันจันทร์ และวันอังคาร สนใจสอบถามรายละเอียดได้ที่ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์ โทร. ๒๘๒๒๒๔

งานวางพุ่มถวายสักการะพ่อขุนรามคำแหงและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจัดงานประเพณีลอยกระทง ในระหว่าง ๑๕ - ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๗ โดยในงานจะมีการวางพุ่มถวาย

สักการะพ่อขุนรามคำแหง และมีการร่วมรับกระทงพระราชทาน พร้อมทั้งจะมีการจัดจำหน่ายหนังสือและเหรียญที่ระลึกของกรมศิลปากร สำหรับวันที่ ๕ ธันวาคม ทางพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ได้จัดให้มีการวางพุ่มกราบสักการะแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งงานทั้งหมดจะจัดขึ้นที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สวรรคตวรนายก

วางพุ่มพุ่มสุโขทัย

การอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ

พิสิฐ เจริญวงศ์**

โบราณสถานและโบราณวัตถุไม่ใช่ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเกิดขึ้นได้เอง แต่เป็นทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทหนึ่งที่มีมนุษย์ใช้สติปัญญาและความรู้ความสามารถสร้างขึ้นใหม่ทั้งหมด หรือดัดแปลงจากทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ต่อตนและสังคมในสมัยนั้นๆ

สถานที่และสิ่งของเหล่านั้นเมื่อตกทอดเป็นมรดกมาถึงคนรุ่นเรา ก็กลายเป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุ เช่นเดียวกับอาคารและวัตถุที่เราสร้างขึ้นสมัยนี้ ก็จะเป็นโบราณสถานและโบราณวัตถุของคนในอนาคตสืบต่อไป แบบนี้ไม่ขาดตอน

ฉะนั้นโบราณสถานและโบราณวัตถุจึงเป็นหลักฐานประวัติศาสตร์ประเภทหนึ่งที่บอกความเป็นมาของบรรพบุรุษที่อยู่ในสังคมระดับต่างๆ ตั้งแต่กลุ่มชนขนาดเล็กจนถึงหมู่บ้าน เมือง และประเทศชาติ ต่อเนื่องมาจนถึงสมัยเรา

ประวัติศาสตร์หรือความเป็นมาดังกล่าวแสดงพัฒนาการของผู้สร้างสมัยก่อน ส่วนการอนุรักษ์สิ่งเหล่านั้นไว้ใช้ประโยชน์ให้เต็มที่เป็นหน้าที่ของคนรุ่นเรา การ "อนุรักษ์" และการ "พัฒนา" จึงเป็นหลักการที่ต่อเนื่องกัน ไม่ใช่ "ปฏิบัติ" กันอย่างที่บางคนเข้าใจ

กระแสพระราชดำริสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ประเทศเราโชคดีที่มีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระประมุขของชาติทรงพระปรีชาสามารถและเข้าพระทัยประโยชน์ของทรัพยากรทุกประเภทอย่างลึกซึ้ง จนเกิดโครงการ "พัฒนา" ในพระราชดำริเป็นตัวอย่างให้หน่วยงานรัฐบาลและเอกชนดำเนินตามจนบรรลุความสำเร็จมากมาย

ในขณะเดียวกันพระองค์ก็ได้พระราชทานกระแสพระราชดำริให้เห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทโบราณสถานและโบราณวัตถุไว้ด้วย เพื่อให้ช่วยกันอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่าไว้ถึง ๒ ครั้ง ด้วยกัน

ครั้งแรกในวโรกาสเสด็จพระราชดำเนินเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา พระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๐๔ มีความดังนี้

"โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และโบราณสถานทั้งหลายนั้นล้วนเป็นของมีคุณค่า และจำเป็นแก่การศึกษาค้นคว้าในทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ และโบราณคดี เป็นเครื่องแสดงความรุ่งเรืองของชาติ

*บทความนี้คัดจากสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่ม ๑๖ พ.ศ. ๒๕๓๕

**ผู้เชี่ยวชาญโบราณคดีอาวุโส ศูนย์ภูมิภาคโบราณคดีและวิจิตรศิลป์ (สถาปนา) สำนักรัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ไทยที่มีมาแต่ในอดีตกาล สมควรจะสงวนรักษาให้คงถาวรเป็นสมบัติส่วนรวมของชาติไว้ตลอดกาล

มีผู้กล่าวกันว่าขณะนี้ได้มีผู้สนใจและหาซื้อโบราณวัตถุและศิลปวัตถุส่งออกไปต่างประเทศกันมาก ถ้าต่อไปภายหน้าเราจะต้องไปศึกษาหรือชมโบราณวัตถุศิลปวัตถุของไทยเราเองในต่างประเทศ ก็คงเป็นเรื่องที่น่าเศร้าและน่าอับอายมาก เราจึงควรที่จะชวนชวาย และช่วยกันหาทางรวบรวมโบราณวัตถุและศิลปวัตถุของเราแล้วจัดสร้างพิพิธภัณฑสถานเก็บรักษาไว้ จะเป็นการดีที่สุด”

กระแสพระราชดำริครั้งที่ ๒ เป็นผลจากเหตุการณ์ระคายพระราชหฤทัยในวโรกาสเสด็จประพาสอยุธยา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ ซึ่ง ม.ล.ปิ่น มาลากุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการสมัยนั้น เขียนไว้ในวารสาร “จันทร์เกษม” ฉบับที่ ๕๔ ประจำเดือนกันยายน - ตุลาคม ๒๕๐๖ ว่า

“...ได้ทอดพระเนตรเห็นอาคารสมัยใหม่หลังหนึ่ง สร้างขึ้นบนที่ซึ่งเคยเป็นซากโบราณสถานมีพระราชดำรัสว่า

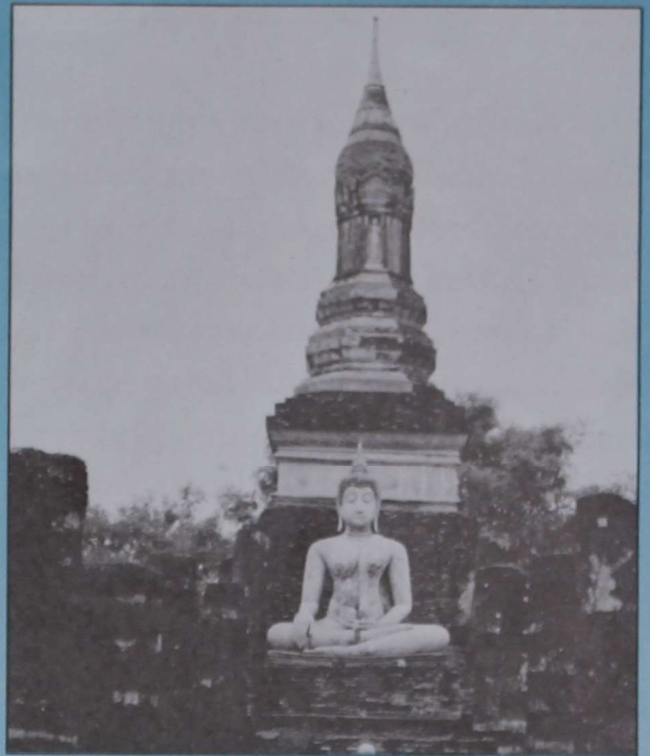
การสร้างอาคารสมัยนี้ คงจะเป็นเกียรติสำหรับผู้สร้างคนเดียว แต่เรื่องโบราณสถานนั้น เป็นเกียรติของชาติ อัฐเก่าๆ แผ่นเดียวก็มีค่าควรจะช่วยกันรักษาไว้ ถ้าเราขาดสุโขทัย อยุธยา และกรุงเทพฯ แล้วประเทศไทยก็ไม่มีความหมาย”

ม.ล.ปิ่น กล่าวต่อไปว่า

“...เมื่อได้ยินกระแสพระราชดำรินั้น ก็รู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณที่ได้ทรงเตือนสติคนไทยที่นิยมความเจริญทางวัตถุยิ่งกว่าความเจริญทางจิตใจ โบราณวัตถุสถานเหล่านี้มีคุณค่าล้นเหลือ ถ้าไม่มีให้เราเห็นแล้วทำอะไรเราจึงจะเข้าใจแจ่มแจ้งว่าบรรพบุรุษของเราเคยทำอะไร อย่างไร และอยู่ที่ไหนซึ่งสรุปได้ว่าการสร้างชาติประกอบด้วยคุณธรรมซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาถึงเราในทุกวันนี้ ถ้าโบราณวัตถุสถานเหล่านั้นสูญสิ้นไปหมดความรู้สึกอย่างที่เราผู้รู้สึกก็จะเลือนลางลง เมื่อ

คนเราไม่มีอะไรผูกมัดทางจิตใจแล้ว ก็ย่อมจะนึกถึงประโยชน์ส่วนตนหรือเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นธรรมดาอยู่เอง”

“...ในการที่มีโบราณวัตถุสถานและปูชนียสถานอยู่เป็นอันมาก ถ้าเรารู้จักนำมาใช้เกี่ยวกับการอบรมจิตใจของเยาวชน ก็จะเป็นประโยชน์มาก...”

ประโยชน์ของโบราณสถานและโบราณวัตถุ

กระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและความคิดเห็นของ ม.ล.ปิ่น มาลากุล เกี่ยวกับประโยชน์ของโบราณสถานและโบราณวัตถุ สรุปได้ดังนี้

๑. แสดงความเป็นมาของประเทศ
๒. เป็นเกียรติและความภาคภูมิใจของคนในชาติ
๓. เป็นสิ่งที่โยงเหตุการณ์ในอดีตและปัจจุบันเข้าด้วยกัน
๔. เป็นสิ่งที่ใช้อบรมจิตใจคนในชาติได้

นั่นเป็นทักษะของพระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็นนักพัฒนาเต็มพระองค์ต่อการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมของชาติ เมื่อเกือบ ๓๐ ปีมาแล้ว ในขณะที่พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งยังใช้กันมาจนทุกวันนี้ ไม่ได้แสดงเจตนารมณ์ของกฎหมายให้ชัดเจนอย่างที่ปรากฏในพระราชดำรัสเลยว่า โบราณสถานและโบราณวัตถุสำคัญอย่างไรจึงต้องช่วยกันอนุรักษ์ และการอนุรักษ์นั้นเป็นหน้าที่ของประชาชนทั่วไปด้วยหรือไม่ เหมือนที่กฎหมายคุ้มครองสมบัติวัฒนธรรมของประเทศอื่นบางประเทศเขาระบุไว้

ในปัจจุบันเมื่อทรัพยากรของโลกเหลือน้อยลงและวิชาการก้าวหน้าขึ้น สิ่งที่เคยคิดกันว่ามีประโยชน์แต่เพียงนามธรรมอย่างโบราณสถานและโบราณวัตถุนั้นก็กลับสามารถนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้และอาจดีกว่า “สินค้า” บางประเภทด้วยซ้ำไป เพราะมีระยะเวลาใช้ประโยชน์ที่เรียกกันว่า ชีวิตทางเศรษฐกิจ (economic life) ยาวนานกว่าสินค้าประเภทอื่นๆ

ตัวอย่าง การสร้างสาธารณูปโภคบางอย่าง เช่น เขื่อน ซึ่งอาจต้องลงทุนหลายพันหลายหมื่นล้านในการก่อสร้างและบำรุงรักษาให้ใช้งานได้ไปตลอดชีวิตของมันประมาณ ๑๐๐-๒๐๐ ปี ในขณะที่โบราณวัตถุและโบราณสถานมีอายุใช้งานได้เกือบตลอดไป ดังจะเห็นได้ว่าบางสถานที่และ

วัตถุบางชิ้นมีอายุหลายร้อยถึงหลายแสนปีมาแล้ว ประเทศต่างๆ เกือบทั่วโลกได้หันมาฟื้นฟูมรดกวัฒนธรรมให้คงอยู่เป็นหลักฐานประวัติศาสตร์ของประเทศ เป็นเกียรติและความภาคภูมิใจ ไม่ให้ประเทศอื่นๆ ดูถูกว่าเป็นบ้านป่าเมืองเถื่อน เพราะไม่มีประวัติศาสตร์ของตนเอง และเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจด้วยการจัดการโบราณสถานและโบราณวัตถุให้เป็นธุรกิจอย่างหนึ่ง คือ “การท่องเที่ยววัฒนธรรม” (heritage industry) ทำรายได้ให้แก่ท้องถิ่นที่มีมรดกวัฒนธรรมดังกล่าว และแก่ประเทศชาติโดยส่วนรวมเป็นอันมาก ทั้งนี้เพราะเหตุว่าการคมนาคมในโลกปัจจุบันดีมาก การติดต่อกันและกันสะดวกขึ้น รสนิยมในเรื่องเครื่องอุปโภค บริโภค จึงคล้ายๆ กันแต่มีสิ่งของประเภทเดียวที่ไม่เหมือนกันก็คือ “มรดกวัฒนธรรม” ที่แสดงเอกลักษณ์ของแต่ละประเทศจึงเป็น “สินค้า” ที่ดึงดูดให้เข้าไปเยี่ยมชม

โบราณสถานและโบราณวัตถุ เป็น “สินค้า” ที่มีคุณสมบัติล้ำเลิศกว่าสินค้าประเภทอื่นๆ เพราะเราจัดการให้คนจ่ายเงิน “ซื้อ” ความรู้อย่างเดียวเขาไม่ได้เอาตัวสินค้าไปด้วย ธุรกิจประเภทนี้จึงเป็นธุรกิจที่ทำรายได้เหนือกว่าธุรกิจประเภทอื่นๆ เพราะไม่ได้เบียดบังเอาโบราณสถานและโบราณวัตถุ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสมบัติของคนทุกคนในชาติไปขายเอารายได้เป็นของตัวเองอย่างธุรกิจค้าโบราณวัตถุที่ทำกันเป็นล่ำเป็นสัน ทั้งถูก

กฎหมายและผิดกฎหมายอย่างทุกวันนี้

รายได้จากการท่องเที่ยววัฒนธรรมมาจากกิจกรรมหลายอย่าง ไม่ใช่ค่าเข้าชมอย่างเดียว แต่เป็นค่าอาหาร ค่าพาหนะเดินทาง ค่าพักรับ ค่าซื้อของที่ระลึก และค่าบริการต่างๆ ซึ่งรวมแล้วนักท่องเที่ยวแต่ละคนต้องใช้จ่ายไม่น้อยเลย แต่ละประเทศจึงระดมปรับปรุงโบราณสถานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบอุทยานประวัติศาสตร์บ้าง หรือเป็นโบราณสถานโดดๆ บ้าง จนเกิดปัญหาขึ้นในหลายประเทศที่ดำเนินการไปโดยที่ยังไม่มีความพร้อมทั้งด้านบุคลากรและงบประมาณ ตลอดจนหลักการและแนวทางเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ซึ่งต้องฝึกฝนเล่าเรียนให้เข้าใจก่อน แท้ก่อน ความไม่พร้อมทำให้โบราณสถานหลายแห่งกลายเป็นปัจจุบันสถานไปอย่างน่าเสียดาย

นิยามต่าง ๆ

ความก้าวหน้าทางวิชาการ โลกทัศน์ และกาลสมัย เป็นปัจจัยที่ทำให้ศัพท์เปลี่ยนความหมายไปได้ คำๆ เดียวอาจมีความหมายได้หลายอย่าง และบางกรณีอาจขัดกันด้วย ฉะนั้นวิชาแต่ละสาขาจึงต้องบัญญัติศัพท์ขึ้นมาใช้เอง ซึ่งบางทีก็สับสนความหมายจากรากศัพท์ได้ แต่บางทีก็ไม่ได้เพราะความหมายสั้นๆ นิยาม แล้วยาวกว่าเดิมมาก หรืออาจมาจากคำที่ใช้เปรียบเทียบ หรือคำที่แปลจากภาษาต่างประเทศหรือความหมายที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย

เริ่มต้นที่คำ “อนุรักษ์” กันก่อน ซึ่งแปลตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.๒๔๙๓ ว่า “ตามรักษา ระวัง ป้องกัน(ส.)”

ปฏิสังขรณ์ (ตามพจนานุกรมฉบับที่อ้างแล้ว) หมายถึงการซ่อมแซม การตกแต่ง(ป.) และบูรณะ ซึ่งมาจากคำ “บูรณ” แปลว่า เติม ซึ่งเมื่อมาใช้กับวิชาการอนุรักษ์ ซึ่งเป็น

สาขาวิชาใหม่ คำเหล่านั้นก็มีความหมายมากกว่าเดิม ขอยกตัวอย่างคำนิยามจากระเบียบของกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน ๒๕๒๘ ... ข้อ ๓ ในระเบียบนี้

(๑) “การอนุรักษ์” หมายความว่า การดูแลรักษา เพื่อให้คงคุณค่าไว้ และให้หมายรวมถึง การป้องกัน การรักษา การสงวน การปฏิสังขรณ์ และการบูรณะด้วย

ก. การสงวนรักษา หมายความว่า การดูแลรักษาไว้ตามสภาพของเดิมเท่าที่เป็นอยู่และป้องกันมิให้เสียหายต่อไป

ข. การปฏิสังขรณ์ หมายความว่า การทำให้กลับคืนสู่สภาพอย่างที่เคยเป็นมา

ค. การบูรณะ หมายความว่า การซ่อมแซมและปรับปรุงให้มีรูปทรง ลักษณะกลมกลืนเหมือนของเดิมมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่ต้องแสดงความแตกต่างของสิ่งที่มีอยู่เดิมและสิ่งที่ทำขึ้นใหม่

คำ “โบราณคดี” ก็เป็นคำหนึ่งที่มีความหมายเดิมอยู่บ้าง แต่ขอบเขตกว้างขวางกว่าเดิม ซึ่งหมายตามรูปคำว่า “เรื่องเก่าๆ” แต่เมื่อเป็นวิชาโบราณคดี ก็หมายถึงวิชาที่ศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ (เศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ฯลฯ) ในอดีตจากสิ่งของที่มนุษย์สร้างหรือดัดแปลงขึ้น“แล้วตกทอดเป็นหลักฐานให้เราศึกษาได้

สิ่งของที่มนุษย์สร้างหรือดัดแปลงใช้คือ โบราณวัตถุ โบราณสถาน ในความหมายของวิชาโบราณคดีนั่นเอง บางชิ้น บางแห่ง อาจเป็นศิลปวัตถุหรือศิลปสถาน (คำนี้ไม่มีใช้กัน) ด้วยก็ได้

มาตรา ๔ ของพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๔ มีคำจำกัดความของโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ ดังนี้

“โบราณสถาน” หมายความว่า อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการ

ก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของ
อสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางคิดปะ
ประวัติศาสตร์หรือโบราณคดี

“โบราณวัตถุ” หมายความว่า สงหาวิม
ทรัพย์ที่เป็นของโบราณ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งประดิษฐ์
หรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือที่เป็นส่วน
หนึ่งส่วนใดของโบราณสถาน ซากมนุษย์หรือซาก
สัตว์ ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการประดิษฐ์
หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาวิม
ทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางคิดปะประวัติศาสตร์
หรือโบราณคดี

“ศิลปวัตถุ” หมายความว่า สิ่งที่ทำด้วย
ฝีมือและเป็นสิ่งที่นิยมกันว่ามีคุณค่าในทางคิดปะ

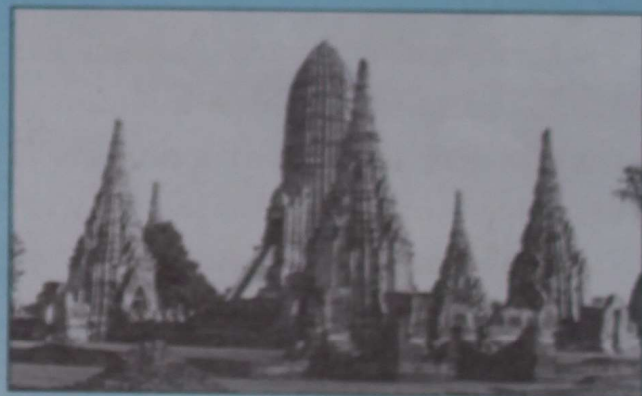
แต่เดี๋ยวนี้อีกคำใหม่ ๆ เกิดขึ้นหลายคำ หาก
แก้ไขพระราชบัญญัติฉบับนั้น คงต้องบรรจุนิยาม
ใหม่ ๆ เข้าไปอีก เช่น คำ “แหล่งโบราณคดี” และ
“อุทยานประวัติศาสตร์” ซึ่งจริงๆ แล้วก็เป็น
โบราณสถานด้วยคำจำกัดความทางวิชาการของ
คำทั้งสองเป็นดังนี้

“แหล่งโบราณคดี” หมายถึง บริเวณที่มี
หลักฐานของพฤติกรรมมนุษย์ในอดีตทั้งที่อยู่บนดิน
ใต้ดินและใต้น้ำ เช่น ที่อยู่อาศัย สุสาน ศาสน
สถานหรือสถานที่ประกอบอาชีพและแหล่งเรือ
อับปาง

“อุทยานประวัติศาสตร์” หมายถึง บริเวณที่
มีหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์สมัยใดสมัย
หนึ่งของประเทศ หลักฐานและความสำคัญดังกล่าว
อาจเป็นทางวัฒนธรรม การเมือง และสังคมวิทยา
ก็ได้

และคำ “วัฒนธรรม” สมัยก่อนแปลกัน
ตรงตัวตามรูปศัพท์ว่า “ธรรมะอันเจริญ” เหมือน
กับ “อารยธรรม” ทุกประการ ทั้งที่ทางวิชาการ
นั้นให้ความหมายต่างกัน กล่าวคือ “อารยธรรม”
หมายถึงความเจริญระดับเมือง ส่วน “วัฒนธรรม”
เป็นคำที่ใช้ให้หมายถึงชีวิตความเป็นอยู่ทุกแง่มุม

ของมนุษย์ในฐานะที่เป็นสปีชีส์ (species) หนึ่ง
และแคบเข้ามาอีกก็ได้ เช่น ไทยลื้อ ไทยเขิน
ไทยในประเทศไทยและอื่นๆ แต่คุณลักษณะที่เด่น
ที่สุดก็คือ เป็นมรดกด้านความคิดหรือปทัฏฐานที่
สืบทอดกันต่อมา (an inherited set of ideas
or norms) ไม่ใช่การสืบทอดทางพันธุกรรม
(genetic inheritance) ในสังคมมนุษย์ สิ่ง
ที่ปรากฏออกมาเป็นรูปธรรม เป็นผลผลิตของความ
คิดด้วย เพราะการที่อุดมด้วยทรัพยากรธรรมชาติ
แต่เพียงอย่างเดียว ไม่ได้บอกถึงระดับสติปัญญา
และความสามารถของมนุษย์จนกว่าจะได้นำ
ทรัพยากรเหล่านั้นมาจัดการให้เป็นประโยชน์ต่อคน
รอบครัว สังคม และประเทศชาติ ไม่เช่นนั้นดินก็
ยังเป็นดินไม่ใช่ผลิตภัณท์เซรามิค หรือเครื่องปั้น
ดินเผา และแร่ก็ยังเป็นสินแร่อยู่ในน้ำและในดิน
ไม่ได้เป็นผลิตภัณท์ที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อมนุษย์
ด้วยกันใช้สอยนานัปการดังเช่นทุกวันนี้

สมบัติวัฒนธรรม

เมืองไทยมั่งคั่งด้วยทรัพย์ในดิน สินในน้ำ
ที่บรรพบุรุษสร้างไว้เป็นสมบัติวัฒนธรรม (cultural
property) หรือมรดกวัฒนธรรม (cultural heritage)
ตกทอดมาถึงเราเป็นจำนวนมากไม่แพ้ประเทศใด
ในโลก ไม่ว่าเล็กหรือใหญ่ด้วยจำนวนประชากร
หรือเนื้อที่ขนาดไหนก็ตาม

มองไปรอบๆ ตัว สิ่งที่เราใช้ เราเป็นเจ้าของ
นั้นมีลักษณะเฉพาะตัวหรือเอกลักษณ์แทบจะทั้ง

นั้นและนั่นเองที่ทำให้เราเป็นเรา เขาเป็นเขา ไม่ใช่เราเป็นส่วนหนึ่งของเขา หรือเขาเป็นส่วนหนึ่งของเรา ทุกคนมีเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะตัว (identity) หมายถึงตลอดรวมไปจนเฉพาะทุกกลุ่มเฉพาะทุกสังคม เมือง และเฉพาะทุกประเทศ

สมบัติวัฒนธรรมอันมากมีของเราปรากฏย้อนหลังไปเป็นหมื่นเป็นแสนปีมาแล้ว เริ่มแต่มีคนมาตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นครอบครัวแล้วรวมเป็นกลุ่มหลายกลุ่มเป็นหมู่บ้านแล้วเป็นเมือง เป็นแคว้น จนเป็นประเทศชาติ ต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้ เป็นประจักษ์พยานที่สะท้อนให้เห็นความจริงอย่างหนึ่งได้ว่าดินแดนที่เป็นประเทศเรากองอุดมสมบูรณ์พอตัว จึงได้มีผู้คนหลายเผ่าพันธุ์มาตั้งถิ่นฐานทำกินต่อเนื่องกันไม่ขาดระยะ ดังปรากฏเป็นหลักฐานประวัติศาสตร์และโบราณคดี

จากนิยามที่กล่าวแล้ว เห็นได้ว่าสิ่งที่เป็นและเกี่ยวข้องกับโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และโบราณสถานนั้นมีมากมาย ทั้งที่เป็นของที่ตนสร้างหรือดัดแปลงขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเครื่องใช้ที่ทำด้วยหิน โลหะ ไม้ ฯลฯ ที่เป็นเครื่องมือหรืออาวุธ (ขวาน มีด หอก ค้อน เบ็ด ฉมวก) ของใช้สอย (ถ้วยชาม ผ้า) เครื่องประดับ (กำไล สร้อย ลูกปัด ต่างหู ฯลฯ) ประติมากรรม ฯลฯ ที่พบหรืออยู่ตามที่ต่างๆ (ที่นับเป็นโบราณสถาน แหล่งโบราณคดี อุทยานประวัติศาสตร์) ซึ่งอาจเป็นถ้ำ เพิงผา บ้านเรือน วัง หรือ วัด ก็ได้ แต่ในประเทศเราโบราณสถานประเภทที่ประกาศขึ้นทะเบียนส่วนมากเป็นศาสนสถานหรือปูชนียสถานในอดีตหลายแห่งใช้สอยสืบต่อกันมาแต่ต้นจนปัจจุบัน...ไม่เคยตายเรียกตามข้อเท็จจริงของการใช้สอยว่า “อนุสาวรีย์ที่ยังมีชีวิต” (living monuments) ส่วนที่เลิกใช้ประกอบพิธีแล้วจนกลายเป็นโบราณสถานจริงๆ เรียก “อนุสาวรีย์ที่ตายแล้ว” (dead monuments)

โบราณสถานหรือแหล่งโบราณคดีของประเทศเราแบ่งตามสมัยได้เป็น ๒ สมัย คือ สมัย

ก่อนประวัติศาสตร์สมัยหนึ่งและสมัยประวัติศาสตร์อีกสมัยหนึ่ง แต่ละสมัยแบ่งย่อยออกไปได้อีกมากมาย

สมัยก่อนประวัติศาสตร์ หมายถึง สมัยที่มนุษย์ยังไม่มีตัวหนังสือสำหรับบันทึกเรื่องราว เป็นลายลักษณ์อักษรนั่นเอง

ส่วนสมัยประวัติศาสตร์ หมายถึง สมัยที่มนุษย์บันทึกเรื่องราว เหตุการณ์และความรู้สึกนึกคิด เป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว

แต่ถ้าแบ่งตามการใช้สอย ก็อาจแบ่งแหล่งโบราณคดีได้ เป็น

๑. แหล่งที่อยู่อาศัย (มีคู คันดิน หรือไม่มี)
๒. แหล่งพิธีกรรม (สุสาน ศาสนสถาน)
๓. แหล่งอุตสาหกรรม (เตาเผาถ้วยชาม แหล่งโลหะกรรม เหมืองแร่ แหล่งสกัดหิน ฯลฯ)

ผลการศึกษาแหล่งเหล่านี้ทำให้เราสามารถประมวลความเป็นมาของประเทศได้ทุกสมัย หลายเรื่องหลายเหตุการณ์แล้วแม้จะขาดรายละเอียดอยู่มากก็ตาม เพราะการศึกษาบางแหล่งของเราทำได้เพียงหยาบๆ และแหล่งจำนวนมากถูกทำลายไปแล้ว

เนื้อที่หมดแล้วขอยกไปต่อฉบับหน้า ซึ่งจะกล่าวถึงการอนุรักษ์และหน้าที่ของทุกคนจะช่วยกันอย่างไร

อุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท

กรสวรรค์ มณีवास

เป็นหนังสือขนาด ๘ หน้ายก ความหนาใช้กระดาษอาร์ตอย่างดี จำนวน ๑๒๐ หน้า กรมศิลปากรจัดพิมพ์ขึ้นเพื่อเผยแพร่ประวัติความเป็นมาของภูพระบาท และความสำคัญในการเป็นแหล่งโบราณคดีที่มีคุณค่าทางการศึกษาแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ตลอดจนถึงขั้นตอนการดำเนินการของกรมศิลปากรในการพัฒนาแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ให้เป็นอุทยานประวัติศาสตร์อีกแห่งหนึ่งของประเทศ หนังสือฉบับนี้ได้จัดพิมพ์เป็นครั้งแรกเมื่อครั้งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดอุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท ในปีพุทธศักราช ๒๕๓๕ และได้รับ

ความสนใจจากนักท่องเที่ยว ตลอดจนนักวิชาการเป็นอย่างมาก ทำให้หนังสือดังกล่าวหมดไปอย่างรวดเร็วจึงได้จัดพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งที่สอง

นอกจากอุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาทจะเป็นหนังสือที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวแหล่งโบราณคดีแห่งนี้โดยเฉพาะแล้ว ยังเป็นหนังสือศิลปวัฒนธรรมที่จะช่วยก่อให้เกิดความรักความภูมิใจในมรดกไทยอีกด้วย

มีจำหน่ายที่กรมศิลปากร ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ ถ.หน้าพระธาตุ กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐ และบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ภูพระบาท จ.อุดรธานี ในราคาเล่มละ ๑๕๐ บาท

สื่อประชาสัมพันธ์ทางศิลปวัฒนธรรม ที่กรมศิลปากรรับผิดชอบและประสานงาน

รายการ "สังคีตศิลป์" ทุกวันอาทิตย์

เวลา ๒๑.๐๐-๒๑.๓๐ น.

ทางสถานีวิทยุจุฬาฯ

รายการ "เมืองไทยนี้ดี" ทุกวันศุกร์

เวลา ๑๐.๐๐-๑๐.๓๐ น.

ช่วงปิดภาคเรียน

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยเพื่อการศึกษา

(เครือข่าย ๒) ความถี่ ๑.๕๖๗ กิโลเฮิรตซ์

รายการ "จดหมายเหตุกรุงศรี"

ทุกวัน หลังข่าวภาค ๑๙.๓๐ น.

ทางสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบก ช่อง ๗

รายการ "เราคือคนไทย"

ทุกวันจันทร์, อังคาร เวลา ๐๘.๓๐ น.

ทางสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบก ช่อง ๓ อสมท.

รายการ "รอยไทย"

ทุกวันหลังข่าวภาค ๑๙.๓๐ น.

ทางสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสี

ช่อง ๕ อสมท.

รายการ "คันทองสองไทย"

ทุกวันพฤหัสบดี เวลา ๑๕.๓๐-๑๖.๐๐ น.

ทางสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง ๗

นิตยสารศิลปากร

หนังสือเผยแพร่ทางวิชาการของกรมศิลปากร กำหนดออกเป็นรายเดือน ราคาจำหน่ายเล่มละ ๓๐ บาท สั่งซื้อได้ที่ ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ กรมศิลปากร กทม. ๑๐๒๐๐

สารกรมศิลปากร

เอกสารประชาสัมพันธ์กรมศิลปากร กำหนดออกเป็นรายเดือน (แจกฟรี) สำหรับสถาบัน นักศึกษา ห้องสมุด และสื่อมวลชน ติดต่อกับ ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์

ข่าวสารหอสมุดแห่งชาติ

เอกสารเผยแพร่ข่าวสารของหอสมุดแห่งชาติกำหนดออกเป็นรายสามเดือน (แจกฟรี) ติดต่อกับหอสมุดแห่งชาติ ท้าวสุกรี กทม.

พิพิธภัณฑ์สาร

เอกสารเผยแพร่ข้อมูลทางวิชาการ กิจกรรมของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ และสถาบันในวงการพิพิธภัณฑ์สถาน กำหนดออกเป็นราย ๒ เดือน (แจกฟรี) ติดต่อกับกองพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร

มูลเหตุจูงใจในการประดิษฐ์ชุดการแสดง

ต้องการอนุรักษ์วิธีการดำข้าวของคนอีสานโบราณไว้ไม่ให้สูญหายและเป็นการเผยแพร่ให้เยาวชนรุ่นหลังได้รับทราบถึงขั้นตอน วิธีการดำข้าวตามแบบโบราณซึ่งหาได้ยากในสมัยปัจจุบัน เนื่องจากวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้เข้ามา มีบทบาทต่อความเป็นอยู่ของชาวอีสานทุกๆ ด้าน เป็นต้นว่า การใช้โรงสีข้าวแทนการดำข้าวด้วยครกมอ ซึ่งคนอีสานส่วนใหญ่หันไปนิยมมาก เพราะ

๑. ประหยัดเวลา

๒. สภาพเศรษฐกิจรัดตัว เลยทำให้คนไม่มีเวลามากพอที่จะดำข้าวตามแบบเดิม

รูปแบบของการแสดง

การแสดงชุดนี้จะแสดงให้เห็นถึงขั้นตอนการดำข้าวของสาวภาคอีสานโดยจะเริ่มจากการนำข้าวเปลือกจากเล้ามาใส่ครกมอ ต่อยมอ แล้วดำข้าวครั้งที่ ๑ นำไปผัดแล้วกลับมาดำข้าวโดยจะมีพิณแคน เป็นอุปกรณ์ ชายหนุ่มสมัยก่อนนิยมสักรายตามชา เอว และแก้มบริเวณใต้หางตา หากชายใดสักรายโอกาสที่จะจีบสาวได้สำเร็จก็จะมีมาก เพราะถือว่าคนที่สักรายคือคนที่มีความอดทนและขยันหมั่นเพียร ภาษายกที่ชายหนุ่มใช้ในการพูดจีบสาว เรียกว่า “ผญา” เช่น การเสนอตัวช่วยในการดำข้าว

ฝ่ายชาย โอนอน้องเอ๋ย มาเห็นสาวดำเขายากขอคำคำขอย ยากต่อยมอเปลี่ยนหลีมายกชิมน้ำอยู่โองดิน ชันดอกหล้า.....

ฝ่ายหญิง โอนอ้ายเอ๋ย เจ้าย่าปลูกมากเคี้ยงเอียงต้นหมากกะเจา ผักกะเดาบมีขมอย่าชิมความเว้า ขอชวนชามดำเขาสักกระรันท่าน้องก่อน พอดำเขาสเสร็จแล้วจ้งคอยขึ้นนั่งเอือน อ้ายเอ๋ย.....

ซึ่งหมายถึงฝ่ายชายขออาสาดำข้าวช่วยซึ่งเป็นการดำข้าวที่เรียกว่า “สักกระรัน” (สักกระรัน

เป็นการดำข้าวชนิดหนึ่งที่ต้องการความเร็ว แรงเพื่อย่นระยะเวลาในการดำข้าวเสร็จเร็วยิ่งขึ้น) พอดำครั้งที่ ๓ เสร็จก็จะนำข้าวไปเก็บกากออก (ข้าวเปลือกที่เหลือปะปนอยู่กับข้าวสาร) ในขณะที่สาวๆ เก็บกากข้าวนั้นก็จะเป็นช่วงจังหวะหนึ่งที่เปิดโอกาสให้ฝ่ายชายได้ทำความสนิทสนมกับฝ่ายสาวยิ่งขึ้น เสร็จแล้วฝ่ายชายก็จะช่วยกันเก็บอุปกรณ์ไปส่งสาวที่บ้าน

การแต่งกายประกอบการแสดง

๑. ผู้หญิง

๑.๑ ผู้ที่แสดงเป็นคนปัด คนผัด คนดำข้าว
นุ่งผ้าถุงมัดหมี่ ห่มผ้าแพรวารัดอก
ติดดอกไม้ที่ศีรษะ ใส่ต่างหูสร้อยคอ
และคาดเข็มขัดเงิน

๑.๒ ผู้ที่แสดงเป็นแม่มอ (คาน)
นุ่งโจงกระเบน ห่มผ้าแพรวารัดอก
ประดับดอกฝ้ายที่ศีรษะ ใส่ต่างหู
สร้อยคอ และใช้ผ้าคาดเอว

๒. ชาย

๒.๑ ชายที่ออกมาเกี้ยวสาว
นุ่งผ้าโสร่ง สวมเสื้อม่อฮ่อม ผ้าขาวม้า
คาดเอว

๒.๒ ชายที่แสดงเป็นเสา
สวมเสื้อม่อฮ่อม กางเกงขาก๊วย ผ้าขาวม้า
คาดเอว

เครื่องดนตรีและลาย

เป็นเครื่องดนตรีพื้นเมืองของอีสาน ได้แก่ ใหวอด โปงลาง แคน ฉาบ พิณ จังหวะต่างๆ ที่ใช้ก็เป็นท่วงทำนองของเพลงอีสาน โดยใช้ลายเพลง “ลายเกี้ยวสาว” ตามด้วย “ลายสุดสะแนนออกลายน้อย”

ครกมอง

วิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์

ครกมอง เป็นชื่อเฉพาะของชาวอีสาน หมายถึงเครื่องใช้ที่ทำด้วยไม้ทั้งท่อน ขุดเนื้อในออกให้เป็นหลุมลึก ก้นหลุมเล็กลง เรียกว่า ตัวครก และส่วนที่เป็นคานยาวด้านหัวคานจะเจาะรูเพื่อให้สะดวกในการเปลี่ยนสาก ตรงกลางคานจะเจาะรูตามขวางแล้วสอดไม้เข้าไปให้โผล่ออกทั้ง 2 ข้าง ซึ่งบริเวณนี้จะปักเสาไว้ข้างละเสา เพื่อให้เป็นที่วางของไม้ที่สอดอยู่กลางคาน ใช้คนเหยียบให้หัวคานกระดกขึ้นลง

ใช้สำหรับตำข้าวของชาวภาคอีสานซึ่งตรงกับภาษากลางว่าครกกระเดื่อง

ประโยชน์ของครกมอง

๑. ใช้ในการตำข้าวเปลือกให้เป็นข้าวสาร
๒. ใช้ในการตำแป้งเพื่อทำข้าวปุ้น (ขนมจีน)
๓. ใช้ในการตำหลายๆ อย่าง เช่น ตำยา, ตำหอยกกล้วยใช้เลี้ยงหมู, ตำข้าวเกียบ, ข้าวโป่ง, ข้าวต้มแตก
๔. การต่อยมองเป็นสัญญาณบอกเวลาในสมัยโบราณ